БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. АПРЕЛЬ 22 СУББОТА № 96 (4886).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

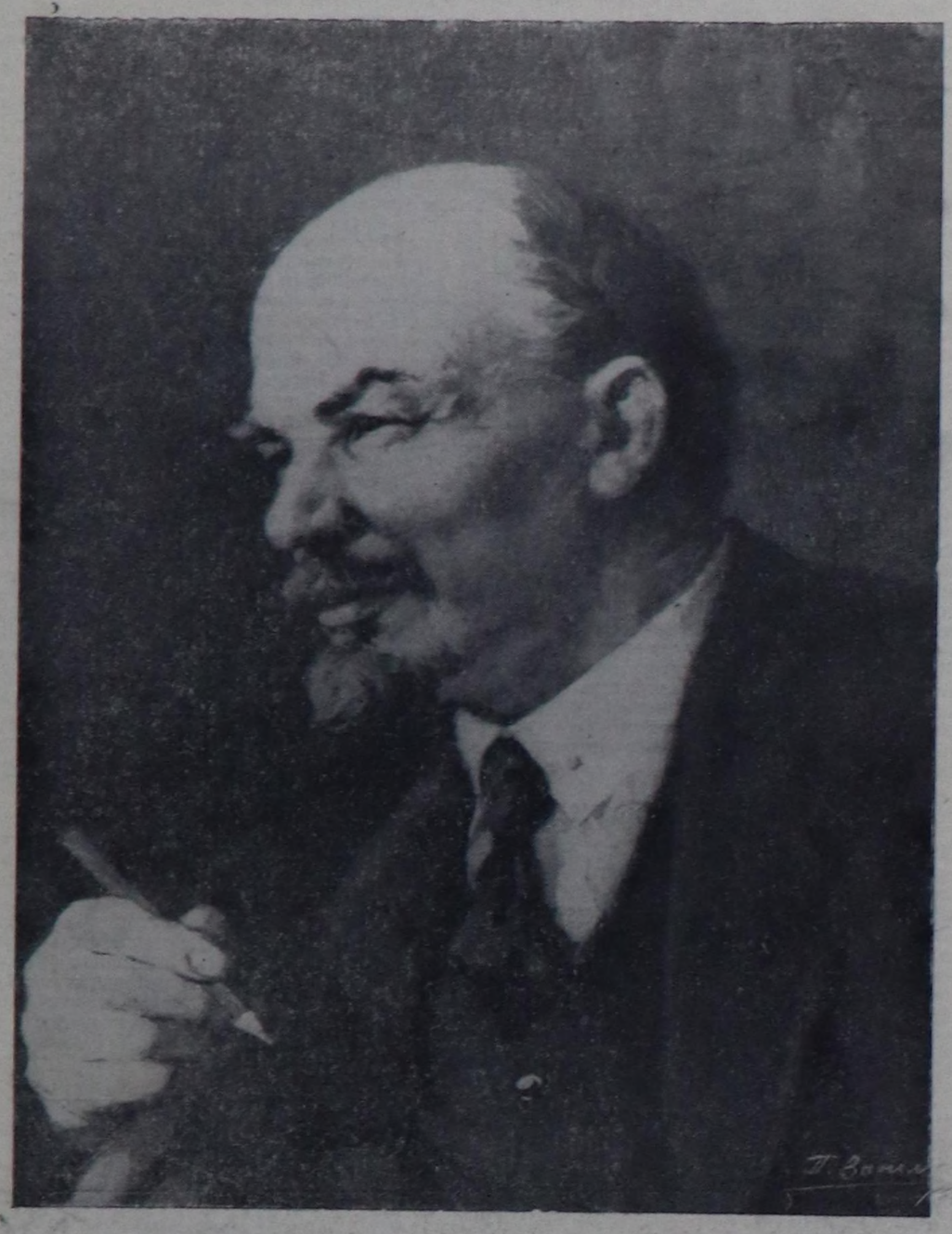

В. И. Ленин. РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы П. Васильевтиң чураан чуруу.

Ленинизм делгерезин!

Ленин!

Бо атты делегейниң бүгү дылдарында чоргаарал-биле адап турар. Ленинчи генийниң, ленинчи идеяларының, ленинчи ажыл-чорудулганың салдары хайныышкынныг XX вектиг шылгараңгай болуушкун бүрүзүнде көстүп турар. Революстуг марксичи Коммунистиг партияның тургузукчузу болгаш пролетариаттың тиилелгелиг революциязының хей-аът киирикчизи, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде эң баштайгы социалистиг күрүнезиниң тургузукчузу В. И. Лениннің өөредиг болза бистиң үеде, капитализмниң болгаш колониализмниң системазының бууралшкынының үезинде, капитализмден социализмче шилчилгениң үезинде кижи иниитилелдің бурунгаар депшилгезиниң орук айтыкчы сылдызы апарган.

Ленинизмниң тугунуң адаа-биле депшилгелиг кижи төрелгетен дайынны чок кылыр дээш, улустар аразында быжыг тайбыңны тургузар дээш, социализм база коммунизм дээш демисежип турар. Ам делегейниң коммунистиг шимчээшкини аажок улуг чедиишкиннерни чедип алганда, социализмниң күүлүг делегей системазы бүгү делегейниң ажылчы чоннарын демиселче хей-аът киирбишаан, улам өзүп база быжыгып турда, Совет Эвилели коммунистиг иниитилелче орукту кижи төрелгетенге ажыдып турда, В. И. Лениннің идеязының болгаш ажыл-хөрөөниң бүгү делегейге төөгүлүг ачы-хавыязы, улуг ужур-дузазы кажангызындан-даа артык тода көстүп турар. Ынчангаш Лениннің буянныг улуг хөрөө кижи төрелгетенниң, делегейниң миллионмиллион күш-ажылчы кижилериниң чүрөөнде, угаан-бодалында, келир чаагай үе дээш чалданыш чок демиселинде өлүм чок, кезээ мөңгеде диригг чурттап, хөгжүп турар.

Улуг Лениниң тиилелгелиг тугунуң адаа-биле, Лениниң тургусканы коммунистерниң партиязының удуртулгазы-биле хей националдыг совет улус социализмни бүрүн-долузу-биле тургускаш, СЭКП-ниң XIX болгаш XX-ги съездилериниң төөгүлүг шиитпирлерин күүсетпишаан, коммунистиг иниитилелди чедиишкиннии-биле тургузуп турар.

Бистиң чуртка социализмни тургузарының ленинчи планын хажык чокка боттандырганының ачызы-биле совет улус бодунуң чуртун шаанда хожудангай тараачын чурт турганыдан, төөгүлүг кыска үе иштинде-ле делегейде эң күчүлүг индустрияның, механизастаттынган мурнакчы, колхозчу, эң сайзыраңгай көдээ ажыл-агыйның чурту, делегейде эң мурнакчы эртем, техниканың, социалистиг мурнакчы культураның чурту кылдың хуулдурган. Бистиң чуртувус кижи төрелгетенниң бурунгаар депшилгезиниң чөленгиижи, делегейниң бүгү ажылчы чоннарының, тайбың демократия болгаш социализм дээш демисежип турар депшилгелиг күштериниң, бодунуң политиктиг база экономиктиг хосталгазы дээш демисежип турар бүгү чурттарның улустарының идеелиниң чурту апарган.

Ынчангаш бистиң күрүневистиң болгаш партиявыстың тургузукчузу, делегейниң пролетариадының баштыңчызы улуг Лениниң төрүттүнген хүнү—апрель 22-ниң хүнүн—чүгле социалистиг лагерьниң чурттары эвес, харын делегейниң чер болганынга күш-ажылчы бүгү кижилер байырладын, аас-кежиктиг өөрүшкүнүн хүнү кылдыр демдеглеп турар. Бодунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар Азияның, Африканың, Латин-американың болгаш өске-даа чурттарның улустары Лениниң адын эң хүндүткел, ынакшыл-биле адап турарлар.

В. И. Лениниң төрүттүнгенинден бээр 91 чыл болганының оюн совет улус бо чылын, төөгүлүг чеди чылдың үшкү чылында, онза байдалда байырлап эрттирип турар.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш, партияның XXII съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш бүгү чоннуң политиктиг болгаш бүдүрүлгечи улуг көдүрлүүшкүнү бүгү чуртка калбарган. Ленинизмниң тугунуң адаа-биле коммунистиг иниитилелди тургузуп турар совет кижилериниң генийинің тургусканы космиктиг корабльге спутник—«Востокка» Совет Эвилелинің хамаатызы, Лениниң партиязының кижизиткен оглу, коммунист Юрий Алексеевич Гагарин октаргайның делгеминче кижи төрелгетенге бир дугаар орукту ажыдып, Чер бөмбүрзээн бүдүн чартык шак иштинде долгандыр ужуткаш, амыр-менди чанып келгеш, Ада чуртун, улуг Лениниң төрөөн чуртун делегейге улам-на алдаржыткан. Бо болза социализмниң капитализмден артык күчүлүүнүң база бир тодаргай илерээшкини.

Советтер чуртунуң хөй национал улустары-биле кады Тываның ажылчы чоннары коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының ачызы-биле социалистиг төрөөн чуртунуң өг-бүлезинде ёзулуг хостуг, ёзулуг деп эргелиг хамаатызы бооп, бодунуң чырыткылыг, аас-кежиктиг чуртталгазын тургузуп турар. Тываның эзи чыткан ховулары, шыналары ильичиниң лампочкалары чырыткан хоорайлар, чаагайжыды туттунган ажылчын, колхозчу суурлар-биле, школалар, эмнелгелер, культура-чырыдышкын албан черлери-биле болгаш үлетпүр бүдүрүлгениң, транспорттуң, тудугнуң объектилери-биле шыттынган. Тываның чериндe ам бо хүннерде колхозтарның болгаш совхозтарның эрес-шудургу механизаторлары чүс-чүс тракторларны болгаш өскедаа машина техниканы башкарып, бо чылын бар курлавырларны ажыглап тургаш, күзүн төрөөн чуртунуң шыгжамырынга 6,4 миллион пуд тарааны дужаар дээш, областың колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң чүс-чүс малчыннары хей санныг, бедик шынарлыг дүктү, эштии, сүттү күрүнеге садар дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

Бүгү совет улус, оон иштинде Тываның ажылчы чоннары, чеди чылдың планын күүседир дээш демиселинге чедип алган улуг чедиишкиннерин хүн бүрүнүң эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле улам быжыглап, көвүдетпишаан, делегейде быжыг тайбың, демократия, социализм дээш демисежип турар, бүгү депшилгелиг күштериниң тендиш дивес чөленгиижи—бистиң Төрөөн чуртувустуң күчү шыдалын улам быжыглап, улуг Лениниң ону дээш бодап, чурттап, демисежип чорааны кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези — коммунистиг иниитилелди чедиишкиннии-биле тургузуп турар.

Коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге кижи төрелгетенниң демиселинге орук айтыкчызы — ленинизм делгерезин!

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ЧАНЫНДА ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛДАР КОМИТЕТТЕРИНДЕ

Эртем болгаш техника талазы-биле эң-не шылгараңгай ажылдар дээш Ленинчи шаңналдарны тыпсыр дугайында

Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдар комитениң **доктаатканы болза:**

I.

Эртем талазы-биле эң-не шылгараңгай ажылдар дээш, 1961 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсырлар болза:

1. Академик **Абрам Федорович ИОФФЕГЕ** — чартык-дамчыдыкчыларның шынарларын теория болгаш шенелде талазы-биле шинчилээни база термоэлектриктиг генераторларның теориязын ажылдап кылганы дээш.

2. Физика-математика эртемниериниң доктору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының В. А. Стеклов аттыг математика институдунуң улуг эртем ажылдакчызы **Михаил Михайлович ПОСТНИКОВКА** — үзүктел чок көрүнчүктелиишкиннің гомотопиктиг теориязының талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

3. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының геология институдунуң лаборатория эргелекчизи академик **Николай Михайлович СТРАХОВКА**—1960 чылда парлаттынган «Литогенез теориязының үндезиннери» деп эртем талазы-биле ажылы дээш.

4. Биология эртемниериниң доктору, Ленинградтың А. А. Жданов аттыг Күрүне университединиң профессору **Артемий Васильевич ИВАНОВКА**—1960 чылда парлаттынган «Погонофоры» деп эртем талазы-биле ажылы дээш.

5. Академик **Вячеслав Петрович ВОЛГИНГЕ**—Маркстың мурнундагы социалистиг өөредиглериниң төөгүзүн ажылдап кылганы дээш, оон түүнелдерин «XVIII үүс чылда Франциядa нинтилел бодалының хөгжүлдези» (1958 ч.) деп номга «Эртем социализминиң бурунгулары» деп кезек ажылдарга кирген, оларның сөөлгү номнары Мелье, Морелли, Верасу, Дезами, Годвину (1954—1958 чылдар) оларга тураскаатканы болгаш өске-даа ажылдар-биле доозулган.

6. Медицина эртемниериниң докторлары **Николай Михайлович АМОСОВ, Николай Варденович АНТЕЛАВА, Лев Константинович БОГУШ, Иван Степанович КОЛЕСНИКОВ, Борис Эдмундович ЛИНБЕРГ, Виктор Иванович СТРУЧКОВ, Федор Григорьевич УГЛОВ** оларга — өкпе аарының кезип эмнээриниң чаа аргаларын ажылдап кылганы болгаш эмнелге практиказынга калбаа-биле нептереткени дээш.

7. ССРЭ-ниң Медицина эртемниериниң академиязының чиңгине кежигүнү **Николай Васильевич КОНОВАЛОВКА** — 1960 чылда парлаттынган «Гепатоцереббральдыг дистрофия» деп эртем талазы-биле ажыл дээш.

II.

Техника талазы-биле эң-не шылгараңгай ажылдар дээш 1961 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсырлар болза:

1. «Краснодарнефтегеофизика» трестиң контора эргелекчизи **Георгий Дмитриевич ИЛЬИН**, ол-ла трестиң кол геологу **Марк Романович ПУСТИЛЬНИКОВ**, «Краснодарнефтьшинчилел» трестиң эргелекчизи **Константин Филиппович КОЖЕМЯКИН**, ол-ла трестиң кол геологу **Константин Иванович КИЙКО**, Краснодар улус ажыл-агый чөвүлелиниң нефть болгаш газ үлетпүр эргелелиниң кол геологу **Сергей Тихонович КОРОТКОВ**, геолог-минеральдыг эртемнериниң доктору **Андрей Владимирович УЛЬЯНОВ** оларга—Краснодар крайта хөй газоконденсаттар байлакшылдыг черлерни ажытканы болгаш шинчилээни дээш.

2. Металлургия машина тудуунуң эртем-шинчилел болгаш төлевилел-конструктор бүгү-эвилел институдунуң ажылдакчылары — техниктиг эртемниериниң кандидады, директорнуң оралакчызы **Александр Дмитриевич КУЗЬМИН**, салбыр начальниги **Евгений Александрович ЖУКЕВИЧ-СТОШЕ**, техниктиг эртемниериниң кандидады, килдис начальниги **Николай Иванович КРЫЛОВ** оларга, база Мурнуу-Уралдың машина тудуунуң заводунуң кол инженери **Борис Федотович КУЛИК**, Уралдың аар машина тудуунуң заводунуң конструктор бюрозунуң начальниги **Михаил Иванович АНФИМОВ**, металлургия заводтарын төлевилээр талазы-биле күрүненик «Гипромез» институдунуң салбыр начальниги **Александр Васильевич ИСТОМИН**, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң автоматчыдылга болгаш машина тудуунуң талазы-биле Күрүне комитениң кол специализи **Николай Андреевич РЫЖЕНКО**, Электромеханиканың бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң конструктор бюрозунуң килдис эргелекчизи **Николай Афанасьевич ТИЩЕНКО** оларга—850 (700) 500 деп чаңгыс аай хевириниң үзүктел чок белеткел станын тургусканы болгаш ам бар турар белеткел станнарының бүдүрүкчүлүүн бедиткени дээш.

3. Шак станогу тудуунуң тускай конструктор бюрозунуң ажылдакчылары — ажыл удуртукчузу, кол конструктор **Григорий Иванович НЕКЛЮДОВ**, башкарыкчы конструктор **Борис Сергеевич АНДРЕЕВ**, кол инженер **Евгений Федорович ЧУЧИН** оларга база Москваның № 2 шак заводунуң директору **Николай Николаевич ВОЛКОВ**, ол-ла заводтуң слесарь-механиги **Василий Иванович ЩАДИЛОВ**, Москваның С. М. Киров аттыг № 1 шак заводунуң слесарь-механиги **Виталий Михайлович КУДРЯВЦЕВ** оларга—шак бүдүрениниң автоматчыткан дерилгелерин тургусканы болгаш нептереткени дээш.

4. Бүгү-эвилелдің В. И. Ленин аттыг Электротехника институдунуң лаборатория начальниги, техниктиг эртемниериниң кандидады **Григорий Рафилович ГЕРЦЕНБЕРГКЕ**—күүлүг гидрогенераторларга болгаш синхроннуг компенсаторларга күштүг хөделиишкинни шимчедириниң автоматтыг таарыштырылгаларын ажылдап кылганы болгаш нептереткени дээш.

5. Геолог-минеральдыг эртемниериниң кандидады **Энвер Назарович АЛИХАНОВ**, «Артемнефть» нефть-тывыш эргелелиниң начальниги **Абасу Али Мамед оглу БИЛАНДАРИ**, «Гюрганнефть» нефть-тывыш эргелелиниң кол инженери **Бахману Абиш оглу ГАДЖИЕВ**, Азербайджанның нефть-тывыш талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы **Мамед Джавад Сулейман оглу КАСУМ-ЗАДЕ**, техниктиг эртемниериниң доктору, күрүненик «Гипроморнефть» эртем-шинчилел болгаш төлевилел институдунуң директорунуң оралакчызы **Исрафил Пири оглу КУЛИЕВ**, ол-ла институттуң килдис начальниги **Давид Константинович МЗАРЕУЛОВ**, «Азнефть» каттыжышкынының кол геологунуң оралакчызы **Мир Кязим Мир Ахат оглу МАМЕДОВ**, «Азморнефтудуг» трестиң кол инженери **Завен Иванович МЕЛИК-ТАНГИЕВ**, техниктиг эртемниериниң доктору, Азербайджан ССР-ниң Эртемнер академиязының химия институдунуң лаборатория удуртукчузу **Всеволод Федорович НЕГРЕЕВ**, геолог-минеральдыг эртемниериниң кандидады, Азербайджан ССР-ниң Эртемнер академиязының нефть болгаш газ байлактыг черлерни ажылдап кылыр институдунуң директорунуң оралакчызы **Фуад Ибрагим оглу САМЕДОВ** оларга—Азербайджан ССР-ге далай дүвүнде чыдар нефть байлакты комплексилиг шиңгээдип алганы дээш.

6. «Калининуголь» трестиң № 4 шахтазының ажылдакчылары—шиитчериниң начальниги турган **Владимир Данилович БУДКОВ**, даг ажылчыны **Дмитрий Сидорович КУДИНОВ**, участок начальниги **Василий Ермолаевич СИРОТКИН** оларга база «Шекинуголь» трестиң шахта эргелелиниң начальниги **Абрам Иосифович ГИЛЛЕР**, «Сталиногоруголь» трестиң № 38 шахтазының кол инженери турган **Лев Александрович ЗИГЛИН**, Лаптевскиде хөмүр даш машина тудуунуң заводунуң кол инженери **Александр Елизарович ИЛЬИН**, ол-ла заводтуң башкарыкчы конструктору **Виталий Иванович РУСАКОВ**, «Тулауголь» комбинаттың начальниги турган **Иван Маркович КРАТЕНКО**, ол-ла комбинаттың кол инженери **Павел Николаевич ПЕРМЯКОВ** оларга—Тулавың экономиктиг административтиг районунуң шахталарынга арыглал ажылдарының комплексилиг механизастаашкынын тургусканы болгаш нептереткени дээш.

7. Лениногорскиниң полиметалл комбинадының ажылдакчылары — ажыл удуртукчузу, директор **Иосиф Михайлович МАЛКИН**, улуг инженер-конструктор **Валентина Николаевна БУБЛИС**, будурулге-техника килдизиниң начальниги **Дмитрий Сергеевич КУТУЗОВ**, комплексилиг бригаданың бригадири **Павел Кириллович ХАЛИН** оларга, база Казах ССР-ниң Эртемнер академиязының даг херээниң институдунуң ажылдакчылары—Казах ССР-ниң Улус ажыл-агый чөвүлелиниң даргазының оралакчызы **Вениамин Григорьевич БЕРЕЗЕ**, техниктиг эртемниериниң доктору, директор **Алихан Чужебаевич МУСИН**, техниктиг эртемниериниң кандидады, салбыр удуртукчузу **Алай Нуспекович ДЖАКУПБАЕВ**, Зыряновск комбинадының кол инженери **Алексей Иванович ТРАВНИКОВ** оларга—Лениногорскиниң полиметалл комбинадының уургайларынга чаа болбаазырангайжыдылганы ажылдап кылганы болгаш нептереткени дээш.

8. «Таллинтудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводунуң кол инженери **Пауль Рейнхольдович ВЕЙГЕЛЬ**, «Челябметаллургтудуг» трестиң эргелекчизи **Александр Константинович ГАЙДУК**, ол-ла трестиң төп тудуг лабораториязының ажылдакчылары—начальник **Тимофей Константинович ГЛАДКОВСКИЙ**, шенелде салбырының ажылчыны **Иван Михайлович ИЛЮХИН**, техниктиг эртемниериниң кандидады, Львовтуң политехниктиг институдунуң доцентизи **Юрий Иванович ЛОЗОВОЙ**, ССРЭ-ниң Тудуг болгаш архитектура академиязының Урал салбырының удуртукчузу хүлээлгени күүседип турар **Александр Александрович МАРЧЕНКО**, ол-ла салбырның демир-бетон конструкциялар лабораториязының ажылдакчылары—удуртукчу хүлээлгени күүседип турар **Борис Яковлевич РИСКИНД**, кол инженериниң хүлээлгезин күүседип турар **Валентин Николаевич МАСЛЕННИКОВ** оларга база техниктиг эртемниериниң кандидады, ССРЭ-ниң Тудуг болгаш архитектура академиязының шенелде-төлевилелдің эртем-шинчилел институдунуң салбыр удуртукчузу **Армен Карапетович МҚРТУМЯН**, техниктиг эртемниериниң кандидады, Колмос-үлетпүр-тудуг-материалдарның эртем-шинчилел институдунуң чыып эптээр демир-бетон конструкциялар лабораториязының эргелекчизи **Эммануил Генрихович РАТЦ** оларга—үлетпүр болгаш хамаазты тудугларга улам болбаазырангайжыттынган демир-бетон конструкцияларның талазы-биле чаа технологиянны ажылдап кылганы болгаш будурулгеге нептереткени дээш.

9. Краснодарның аъш-чем үлетпүрүнүң институдунуң башкылары—көдээ ажыл-агый эртемниериниң доктору, профессор **Георгий Герасимович АГАБАЛЬЯНЦ**, техниктиг эртемниериниң кандидады **Артемий Арутюнович МЕРЖАНИАН** оларга база техниктиг эртемниериниң кандидады, Москваның шампанское арага заводунуң директору—кол инженери **Сергей Алексеевич БРУСИЛОВСКИЙГЕ**—технологтуг чорудулганы автоматчыдып тургаш, шампанское араганы үзүктел чок агым-биле биохимиктиг база физика-химиктиг будурениниң аргазын ажылдап кылганы болгаш үлетпүрге нептереткени дээш.

ЧЕЧЕН ЧОГААЛ, ЖУРНАЛИСТИКА, ПУБЛИЦИСТИКА БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЭҢ-НЕ ШЫЛГАРАҢГАЙ ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

Чечен чогаал, журналистика, публицистика болгаш уран чүүл талазы-биле эң-не шылгараңгай чедиишкиннери дээш, 1961 чылдың Ленинчи шаңналдарын дараазында эштерге тыпсыр деп чечен чогаал болгаш уран чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдар комитеди доктааткан:

ЧЕЧЕН ЧОГААЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. **Александр Андреевич ПРОКОФЬЕВКЕ** — «Аян чорукче чалалга» деп шулүктер ному дээш.
2. **Михаил Афанасьевич СТЕЛЬМАХКА** — үш харылзашкак чогаалы дээш: «Хлеб болгаш дус» — роман. «Кижи ханы — суг эвес-тир» — роман, «Улуг өг-бүле» — роман.
3. **Александр Трифонович ТВАРДОВСКИЙГЕ** — «Ыраан тудум-на — ыраар» деп шулүглел дээш.

ЖУРНАЛИСТИКА БОЛГАШ ПУБЛИЦИСТИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. **Иоханнес Юрьевич СМУУЛГЕ** — «Доъш ному» деп антарктита дугайында орук демдеглеллери дээш.

УРАН ЧҮҮЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. **Евгений Александрович МРАВИНСКИЙГЕ** — концерт-күүселде ажылы дээш.
2. **Вера Николаевна ПАШЕННАЯГА** — «Васса Железнева» болгаш «Даш уя» деп шинлерге Васса Железнованың болгаш бажың ээзи кырган кадай Нискавуориниң рольдарын Күрүненик Академиктиг Биче театрынга ойнааны дээш.
3. **Борис Иванович ПРОРОКОВКА** — «Ол катаптаттынмас ужурлуг» деп кезек чуруктары дээш.
4. **Святослав Теофилович РИХТЕРГЕ** — концерт-күүселде ажылы дээш.
5. **Мартирос Сергеевич САРЬЯНГА** — «Мээң Төрөөн чуртум», «Армения», «Туманян даглларында», «Карандаж суурнуң колхозу», «Арарат шыналзында хөвең чыылдазы», «Лалвар», «Араратның шыналзы Двина хемден», «Арарат Двина хемден», «Бюракан» деп кезек чуруктары дээш.
6. **Григорий Наумович ЧУХРАЙГА** — «Солдат дугайында тоожу» деп уран-чечен кинону режиссёрлааны болгаш сөзүн бижээни дээш, **Валентин Иванович ЕЖОВКА** — ол-ла кинонуң сөзүн бижээни дээш.

СЭКП Төп Комитединге эш Н. С. Хрущевка

Улуг Москваның тудугжу-коммунистери бистер күр чер районнарының улам ыңайгы хөгжүдериниң хөрөөнің талазы-биле совет улустуң мурнунга бистиң партияның болгаш оон Ленинчи Төп Комитениң салган сорулгаларын ханы кичээнгей-биле өөренип көрүвүс. Көдээ ажылагыйның ажыл-ишчилериниң болгаш бүгү совет улустуң кайгамчык улуг чедиишкиннериниң түңнелинде шиңгээттинип алдынган күр чер районнары бараанныг тараа будурениниң улуг төвү болу берген. Күр черлерни шиңгээдип алганының шылгараңгай чедиишкиннери Коммунистиг партияның ленинчи политиказының шынныын болгаш ырак көөрүн чайынналчаа-биле бадыткаан.

Күр черни шиңгээдип алыры чаңгыс кыска үениң ажылы-биле шиитпирлеттинген турар чүве эвес, харын үр үеге санаттынган планныг болгаш шудургу сорулгалыг ажылды ол негээр деп. Күр чер крайының көдээ ажыл-агый мурнакчыларының Чөвүлел хуралынга 1961 чылдың март 14-те Н. С. Хрущев чугаалаан. Күр-чержилерниң мурнунга чаа-чаа айтырыглар тургулап кээр. Күр чер крайы болза, тараа будурери-биле чергелештир, эьт, сүт, дүк болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын будурениниң улуг төвү болур ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйга шуут хамаржыр чамдык айтырыгларны шиитпирлээри-биле кады күр черлерни шиңгээдип алырының хөрөөнге чуртталга, культура-амыдырал бажыңнарын, үлетпүр будурулгелерин, мал ажылының фермаларын, оруктарны, суггарылга системаларын болгаш өске-даа тудугларны моон соңгаар улам улуу-биле тударының айтырыы база улуг чугула болуп турар. Тудуг талазы-биле мергежилдиг четчир санныг кадрлар чокка ол айтырыг шиитпирлеттинип шыдаттынмас дээрзин эвизи-биле билгеш, партияның улуг хөрөөнге боттарывыстың бүгү-ле күштеривисти, билиглеривисти болгаш дуржулгавысты бээрин партийжи хүлээлгевис кылдыр коммунистер бистер санап турар бис. Биске көргүскен бүзүрелди шынзыдар бис дээрзин Ленинчи ТК-га болгаш эш Н. С. Хрущевтуң бодунга бүзүредип тур бис.

Колмостудугнуң орук-көвүруг тудар эргелелиниң специализастаттынган № 42 эргелелиниң ажылдакчылары:

В. А. ШАШКИН—партбюро секретары, эргелелдің кол механиги.
В. В. БОЛДЫШЕВ — Партбюро кежигүнү, эргелелдің начальниги.
А. И. ТЕСЛЯ—СЭКП кежигүнү, эргелелдің кол инженери.
А. Н. МЕЛЬЯН—СЭКП кежигүнү, эргелелдің улуг проравы.
А. В. ВАСИЛЬЕВ—Партбюро кежигүнү, эргелелдің проравы.
П. Ф. ГРИГОРЬЕВ—партбюро кежигүнү, эргелелдің механиги.

Колмостудуг.Специализастаттынган № 42 эргелел

Эштер Шашкин, Болдышев, Тесля, Мельян, Васильев болгаш Григорьев оларга

Эргим эштер Шашкин, Болдышев, Тесля, Мельян, Васильев болгаш Григорьев, тудуг эргелелиниң бүдүн бөлүк удуртукчу ажылдакчылары күр черлер районнарынга тудугларже чоруур күзелди илередип турар чагааңарны улуг сеткил ханышкыны-биле номчудум.

Күр черлерге көдээ ажыл-агый будурулгезин улам ыңай хөгжүдер талазы-биле бистиң партияның салган сорулгалары ол районнарга тудугнуң улуг ажылын чорудары эргежок чугула деп негеп турар.

Күр черлерге ажыл-хөрөктиң улуг болгаш хүндүлүг ажылы силерге онаажыр. Тудугнуң өске-даа хөй-хөй инженер-техниктиг ажылдакчылары силерниң үлегериңерни эдерер дээрзинге чигзинмейн тур мен.

Күр черлер районнарынга чаа ажылыңарга улуг чедиишкиннерлиг болурунарны силерге күзеп тур мен, эргим эштер.

1961 чылдың апрель 20.

Н. ХРУЩЕВ.

Чечен чогаал болгаш уран чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдар комитединден

1961 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсырынга холбаштыр депшиткен кандидатуралар талазы-биле ажылчы чоннардан хей чагааларны, хей-ниити чугаалажылгаларының материалдарын болгаш үнелеп көрүүшкүннерни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында чечен чогаал болгаш уран чүүл талазы-биле Ленинчи шаңналдар комитеди бо чылын алган, ол бүгү болза совет хей-ниитинің санал-оналы-биле делгеренгей таныжар арганы комитетке берген.

Ол материалдарны чорудуп берген бүгү организацияларга, чогаадыкчы эвилелдерге болгаш тус-тус ажылчы чоннарга комитет бодунуң өөрүп четтиргенин илергейлеп тур.

ЛЕНИН ДЭЭРГЕ ПАРТИЯ ДИГЕНИВИС ОЛ,

СЭКП-НИҢ XXII СЪЕЗДИЗИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУР БИС

ЛЕНИНЧИЛЕР—ЛЕНИНЧИ ОРУК-БИЛЕ

Улуг Ленинниң адын кадагалаары—бедик болгаш хүндүлүг хүлээлге. Бистер, Ленин аттыг колхозтуң кежигүннери, Ильичниң чагыгларын ыдыктыы-биле сагыышаан, боттарывыстың ажыл-херээвиске айтыкчы сылдыс кылдыр чалап турар бис. «Коммунизм дээрге, совет эргечагырга биле бүгү чуртту электрижидерин катканы ол болур» деп Ильичниң өлүм чок чагыын чүү мурнай сетирип алган бис. Ол чагыны сагып, күүседип тургаш, артеливисти организас талазы-биле быжыг, экономика талазы-биле байшыырак кылып ап шыдаан-даа бис.

Бисте чер болгаш мал ажылының кол-кол кылылдалары электрижиттинген. Колхоз 133 киловатт-шак электри күштуг, 290 хамаарышпас электри хеделдирикчилерлиг.

Төп суг-бараан фермазында болгаш мал чемнериниң белеткелинде кол ажылдар электри күжү-биле чоруттунуп турар апарганы дыка өөрүнчүг. Электри-биле саалда, суггарылга, чемнерни чиир кылдыр дөгерип бээри, хойларны кыргыыры, суг продуктуларны болбаазырадып кылыры—шуптуу электри күжү-биле бүдүп турар. Ол хире улуг депшилге бистиң Каа-Хемде, ооң Бүренде Ленин аттыг колхозунда бүткени улуг Ленинниң номналының болгаш чагыының дириг бодаралы болур.

Чер ажылын ап көрээл. Ол базала улуг Ленинниң чагыы-биле хөгжүп, сайзырап турар. Ильич бистиң тараалаң шөлдериниске 100 мүң тракторларның ажылдай бээрин күзеп чораан болгай. Ленинниң ол күзели ам амыдыралга боттанган. Бисте 15 аът күштуг кылдыр саналарга 31 тракторлар ажылдап турар. Бо хире улуг күштү Бүреннин болгаш Ажыктың арат чону кажан бодап чораан боор. Тракторлардан аңгыда бисте 12 тараа ажаар комбайннар, картофель ажаар комбайн, картофель болгаш свекла олуртукчулары, 2 кезек черде автодензилер болгаш еске-даа өдээ ажыл-агыының техниказы ажылдап турар. Бо бүгү база-ла В. И. Ленинниң номналының болгаш чагыгларының бодаралы.

Бистиң артеливистиң төвү Бүрен-Бай-Хаак суур чаагайжыдыр туттунуп турар. Ол тудугда электри күжү база улуу-биле ажыглаттынып турар. Тудугга чүүн-даа мурнунда өдүртүр краннарны ажыглап эгелээн бис. Бисте ам ыышты өрүмнээр, хоюглаар, чонар, чазаар станоктар бар. Олар суурнуң бажыннарының каас-чараш соңгаларын болгаш хаалгаларын, кудумчуларның херим кажааларының ыыштарын база еске-даа кылыгларны аян киирип чазап турарлар. Тудуг ыяжының белеткели база электрижиттинген.

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген, партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыры дээш чарышты калбарткан ажыл-ишчилер чеди чылдың үшкү чылының чазын найыралдыы-биле уткааннар. Тараажылар болгаш механизаторлар 700 ажыг гектар черниң шыгын базыргаш, 500 ажыг гектар черни андарганнар. Олар ам тараанның массалыг чажып тарыышкынынче хайныышкынныг киргеннер. Тараажылар күрүнеге 2600 тонна тарааны садар ыдыктыг хүлээлгезин күүседириниң эге үезинче киргеннер.

Ленинчилер бирги кварталда эът садар талазы-биле хүлээлгезин 125 хуу күүсеткеш, боттарының алган сөзүн эзлеп шыдааннар. Партия организациязы болгаш колхоз баштаар чери революцияның улуг генийи, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненің тургузукчузу Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнге турааскаал кылдыр «Ленинчи орук-биле!» деп монтажты тургускан. Ооң-биле кады хүндүлел дептериниң чаа арыннарын база ажыткан. Аңаа ленинчи вахтаның хүннеринде күш-ажылга шылгараан ажылаишчилериң аттары киир бижиттинер. Амдыызында ол номда бирги совет космонавт Юрий Гагаринниң ады кирген. «Делегейге көстүп көрбээн маадырлыг чорукту кылган совет оолдун ады номга баштай кирзин! Ооң соонда боттарывыстың Борисов, Чадан-оол, Балган-оол, Яковлева болгаш еске-даа мезүлүг кижилеривистиң аттары улаштыр кирзин!» деп колхозчулар саналдааннар.

Ленин!—бо ат биске хүндүлүг болгаш эргим. Бистер, Бүреннин ленинчилери ол биске чоок, төрээн атты бедин-биле кадагалавышаан, артеливисти ленинчи орук-биле чаачаа чедиишкиннерге, тиилелгелерге чедиреринге бүзүрелдиг бис.

П. СЕРЕДКИН,
Каа-Хемде Ленин аттыг колхозтуң даргазы.

Ленин аттыг колхозта

КЫЗЫЛ-ЧЫРААА. Ленин аттыг өдээ ажыл-агый артелиниң тараажылары часкы хову ажылынга Чөөн-Хемчик районда мурнап турар. Партиорганизация секретары эш Далкайның редакцияга дыңнатканы болза:

— Белеткелди баш бурунгаар хынамчалыг чоруткаш, күш-ажылды шын организастап, машина-техниканы чөп ажыглаанындан бистиң колхозкаш-ла хүн: 1011 гектарны илиртээн, 1602 гектарны лушениелээн болгаш 166 гектар кур шөлдерни аңдарган. Ол ышкаш кызыл-тас культураларының тарылгазынга 3 агрегаттарны киирген, баштайгы хүннерде 636 гектар чаштынган.

Чеди чылдың үшкү часкы хову ажылын организастыг, районда дээре чорудуп турарын көргеш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң колхозтар арызында шилчиир кызыл тугун Ленин аттыг колхозка тывыскан. Тараажылар ол тукту хүлээп ап тура—эрте чажар культураларның тарылгазын апрель 26-ке чедир доозарын хүлээнгеннер.

КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ

Облпотребсоюз АТК-зының коллективи чеди чылдың ийиги чылында чүүк сөөртүлгезинин планын тонна талазы-биле 108,4 хуу, тонна-километр талазы-биле 117,8 хуу күүсеткен болгаш 74 мүң литр кывар чүүлдү камнап алган, а бо чылын ооң-даа артык ажылдаар деп чангыс аай сөзүн берген.

СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бүгү чуртка калбарган социалистиг чарышка киришпишаан, чүүк сөөртүлгезинин чыл планын декабрьниң 5-ке чедир, 11 айлар планын октябрьның 17-ге чедир күүседирин, пландан ажыр 4 мүң тонна чүүктү сөөртүрүн, 500 мүң тонна-километрге ажылдап эртерин бистиң транспортчуларывыс дидим болгаш бүзүрелдиг хүлээнген.

Чеди чылдың үшкү чылының баштайгы айларында социалистиг хүлээлгелерниң күүселдези багай эвес чоруп турар: чүүк сөөртүлгезинин квартал планы тонна талазы-биле 132, тонна-километр талазы-биле 132,3 хуу күүсеттинген.

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжыышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының чангыс эвинин болгаш акыдунма ёзузунуң хүнү — Майның 1-зинге белек кылдыр дөрт айның бүдүрүлге планын тонна-километр талазы-биле 115 хуу күүседир, алган хүлээлгевиске хамаарыштыр автомашиналарның техника талазы-биле ажылдап болурун база автопарктын ажыглалын 1 хуу бедидер, дөрт ай иштинде 9,5 тонна кывар чүүлдү камнап алыр, 1 тонна-километрге бот-үнени 0,2 көпеек чиигедир деп хүлээлгевис чедиишкинниг күүсеттинип турар. Ол болза ам В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге бистиң күш-ажылчы белээвис болуп турар.

Мындыг эки түннелдер канчап чедип алдынганы? Хамыктың мурнунда автомашиналарның бедик шынарлыг септелгезин хандырган бис. Ынчангаш септелгелер аразының хуусаазы узап, машиналарның бедик бүдүрүкчүлүг ажыглалы экижип турар, ажыл төлевиринге болгаш артык кезектерге чарыгдалдар кызырылган.

Коллективтиң чоргаарланып турары дуржулгалыг септекчилер Андрей Сайгутин, Иван Добастов, Юрий Ерофеев, Василий Климов, Николай Ткачев болгаш ооң-даа еске эштерни адап демдеглээри черле өөрүнчүг. Септекчилерниң хүн бүрү ажылын мастерская эргелекчизи Подольский, механик Ложнов олар эки удуртуп турарлар.

Бисте автопарктын эдилелинин болгаш техниктиг хандырылгазының экижээни план күүселдезинге улуг рольду ойнап турар. Мастерская артык кезектер кылыр чаа болбаазырангай станоктар-биле хандыртынган.

Бригадалар болгаш тус-тус кижилер аразында социалистиг чарышты организастаар талазы-биле коллективтин партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары боттуг ажылдарны чорудуп турар. СЭКП-ниң XXII съездизин төлептиг уткуур дугайында беседалар хөй удаа болгулаан. Чарыштың чоруп турарының база эзлчеглиг сорулгаларының дугайын хуралдарга чугаалашкылаан. Мурнакчылар чүгле боттары эки ажылдаарынга кызыгаарлаттынмайн, а хожудап турарларга дуралап, ниити чедиишкинни өстүрерин оралдажып турарлар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш шимчээшкиннің киржикчилериниң саны коллективте өскен. Бир бригада коммунистиг деп атты чедип алган. 5 бригада ол ат дээш демисежип турар. Комсомолчу аныяктарның ийи бригадалары бар. Чарыштың көргүзүглерин ийи самбыраларда үргүлчү бижип турар. АТК-ның девискээринде көскү агитация эки делгеттинген. Хана солун, «Крокодил» үргүлчү үнүп, четпестерни илередип, мурнакчыларны мактап турар.

Тус-тус чолаачылар боттарынга тодаргай хүлээлгелерни алган: авария чокка ажылдаар, автомашиналарның септелгелер аразының хуусаазын узадыр, кывар чүүлдү, авторезиннерни камнаар, хүн бүрүнүң бүдүрүлге планын ажыр күүседир. Ол хүлээлгелерин Виктор Ушаков, Василий Корненко, Валерий Казанцев, Иван Кириков, Владимир Виник болгаш ооң-даа өске хөй-хөй эштер үлегерлиг күүседип, чүүк сөөртүлгезинин планын ай санында 150—180 хуу күүседип турарлар.

Бистиң коллективтиң ажыл-ишчилери социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседип шыдаар аргалар болгаш күштер бүрүн бар.

Б. БАЙЫР-ООЛ,
облпотребсоюз АТК-зының начальниги.

Коммунистиг ниитилелге чурттаарынга болгаш ажылдаарынга боттарын амдыгааштан-на белетнеп эгелээн коммунистиг күш-ажылдыы деп ат дээш демисежип турар мурнакчыларны Никита Сергеевич Хрущев келир үениң разведчиктери деп адаан болгай. Бүгү чуртта калбарган болгаш чыл, ай, хүн санында-ла хүрээлеңи үлам өзүп турар ол кайгамчык бедик көдүрлүүшкүннүг шимчээшкиннің эчис сорулгазын хандыр угаап билгеш, Кызылдың бус-турбина станциязының химиктиг, турбина цехтериниң ажылчыннары коммунистиг күш-ажылдың цехтери деп ат дээш демиселдің обласка эгелекчилери болганнар. Ол бедик атты чедип алыр дээш демисежип кирип тура алган бедик хүлээлгелериниң күүселдезин түүнеп көргеш, Октябрь революциязының 43 чыл болган оюнун байырлалын таварыштыр химиктиг цехке коммунистиг күш-ажылдың цеги деп бедик атты обласка бир-ле дугаарында тывыскан.

Станцияның доктаамал бедик бүдүрүчүлүг ажылдаарынга химиктиг цехтің ужур-дузазы дыка улуг. Ында тургустунган бүгү-ле электрилиг машиналарның, дериг-хереселдерниң ей-тавында ажылын контрольдаарын болгаш үрелиишкиннерни баш бурунгаар илереткеш, чайладырын химиктиг цех хандырып турар.

Цехтің ажылчыннары коммунистиг күш-ажылдың цеги деп хүндүлүг атка төлептиг болур дээш боттарының билиин, күжүн, арга-мергежилдерин харамнанмайн, бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап, бүгү коллективке мурнакчы үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Оларның барык шуптузу аныяк ыыстар. Ажылга шалыпкын, капшагай, угаангыр болгаш ег-бүлелерингедаа, хөй-ниитиниң черлеринге-даа боттарын культурлуг, топтуг ап чоруур талазы-биле олар шынап-ла эр-хейлер чүве. Бүдүрүлге ажылдарынга бедик көргүзүглерни чедип ап турарындан аңгыда цехтің ажылчыннары коллективке чоруттунуп турар бүгү-ле хөй-ниити ажылдарының идепкейлиг киржикчилери, организакчылары. Бус-турбина станциязының коллективиниң бот-тывынгыр уран чүүл белгүмү хоорайда дээре белгүмнерниң бирээзи. Ооң кол составы база химиктиг цехтің ыыстары болгай. Аныяктар боттарының ниити билиглерин, тускай мергежилдерин бедиринче улуг кичээнгейни салып турарлар. Цехтің ажылчыннарының барык шуптузу коммунистиг кижизидилге школазында кичээлдевишаан, техниктиг белгүмнерде, ажылчын аныяктарның заочно школаларында өөренип турарлар.

Партияның XXII съездизинге алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарышка киржип тура алган хүлээлгелерин цехтің ажылчыннары эрестиг күүседип турарлар. Бо хүннерде бистиң чуртувуста болуп турар улуг болуушкуннарга — октаргай делгеминче кижини чедиишкинниг салып үндүргеш чер кырынга менди-чаагайээп келирин хандырган совет эртемниң болгаш техниканың шылгарангай тиилелгезинге база Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгениниң бээр 91 чыл болганынга алдар кылдыр цехтің ажылчыннары онза бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар.

Е. ПАВЛЮК,
химиктиг цехтің начальниги.

Өөрээн сеткилимни хайныктырган

Владимир Ильичниң төрүттүнген хоорайы Ульяновскиге чорааш, В. И. Ленинниң бажың-музейинге кирер аас-кежиктиг болган мен.

В. И. Ленинниң бажың-музейинге чорааш, сагыш-сеткилимге мөңгезибиле артып калыр солун үүлдерни көрүп, улуг баштынчының чаш чораан үезинде амыдырал-чуртталгазын өөрениринге чугула үүлдерни билип алган мен. Бажыңның ишти бөдүүн болгаш силиг кылдыр деритинген. Маңаа бедик культуралыг, найыралдыг өг-бүле чурттап тургандыр дээрзиниң бүгү демдектери ында шупту бар болду.

Александр болгаш Владимир Ульянов акышкыларның комнаты ийиги каттта болду. Владимир Ильичниң орнунуң чанына келгеш, ооң номчуп турган номнарын, шаннаткылаан мактал бижиктерин, ханадэ делегей чуруун дыка сонуургап көрген мен. «Маңаа бүгү ажылчы чоннарның баштынчызы чурттап, өөренип, ойнап өскен-дир. Ол кижи бистиң совет кижилерге, депшилгелиг кижи төрелгетенге социализмче, коммунизмче чырыткылыг орукту айтып берген» деп өөрүшкүлүг бодал бөдүүн тыва мээң сагыш-сеткилимни хайныктырып турган.

Ч. ЛАМАЖАА.

КЫЗЫЛДЫН ЛЕНИН КУДУМЧУЗУ. Фото Ч. СЕНДАЖЫНЫЫ.

ЛЕНИНИЗМ—БИСТИҢ ҮЕНИҢ ТУГУ

Бистиң үевисте улустарның салым-чолунда улуг чаартылга болуп турар. Кижи төрелгетениң чазы бүдүн-бүдүн чурттарны болгаш диптерни чаартыышаан, оран делегейде чырыткыландыр чалтылган. Капитализмниң тергиделиниң кавызы чыырлып орар. Колониализмниң кинчи-бектери буступ дүжүп турар. Национал-хосталгалыг шимчээшкиннин шапкын часкы суглары империалистиг дарлалдың доштарын эзилдир буза шаап турар.

XX үүс чыл болза капитализмниң дүндерлип дүжериниң болгаш социализмниң тиилээриниң үүс чылы болуур дугайында В. И. Ленинниң баш бурунгаар өттүр көрүүшкүнү кайгамчык ылаптыг боттанып турар. Октябрьның социалистиг революциязы капитализмге өлүмнүг согуушкунну таварыштырган, ынчангаш капитализм болза кара чангыс болгаш бүгүнү хараа тудуп турар система болбастай берген. Делегейниң ийиги дайынының соонда, фашизмни чылча шапканының болгаш Европаның база Азияның эзээн хөй чурттарында улус-демократтыг тургузуңуң тургустунганының түүнелинде капитализм делегейде бодунуң тергиндекчи байдалын чидирген, а делегейниң тургустунуп келген социалистиг системазы кижи ниитилелиниң хөгжүлдезинин шиитпирлиг фактору болуп бар чыдар.

Империалистиг идеологтар болгаш пропагандистер Европаның база Азияның эзээн хөй чурттарында капитализмниң буурап дүшкенин «революцияны дашкаар үндүргениниң» түүнели болгаш ол чурттарның иштики байдалы-биле холбаа чок даштыкы факторларның хөделиишкиннери кылдыр тайылбырлаарын ораалдажып турар. Ынчалзажок ындыг «тайылбырлар» шынында чүү-даа тайылбырлаавайн турар.

Ленинниң айытканы болза: «Капитализмниң тергиделиниң буурап дүжүп турар чорду кым-биле кижиниң эрге-чагырганы эжелеп алырын күзеп турарында эвес-ле болгай. Эрге-чагырганы «эжелеп» алыры бодал чок чорук болур ийик. Бир эвес капиталистиг чурттарның бүгү экономиктиг хөгжүлдези капитализмниң тергиделин соксадырынга чедире бербес чүве болза, ол тергиделди соксадыр арга чок болур ийик... Бир эвес төөгү капитализмни адаандан чүй шаап болгаш турулдуруп баксыратпаан болур чүве болза, капитализмни кандыг-даа күш үрей шаап шыдавас ийик.» (Чогаалдары, т. 24, арын 381—382).

Ол ленинчи сөстерде ханы бодал синиккен. Хамык ужур чүдел дээрге, аңгының чөрүлдээлери-биле болгаш ажылчы чоннарның улам-на өзүп турар революсчу демисели-биле капитализмниң хүн-бүрү турулдур шаптырып турарында болур. Совет Эвилелинде болгаш улус демократиязының чурттарында эң-не чырыткыландыр боттанган социализмниң идеялары кандыгыл дээрге, ол идеялар амыдырал-чуртталгада быжыг туруштарны чаалап ап, бүгү делегейде миллион-миллион кижилериң угаан-бодалдарының болгаш күзел-чүткүлериниң чаякчызы апарган. Ынчангаш ону ам бистиң дайыннарывыс безин хүлээп көөр ужурга таварышкан.

Ам Совет Эвилелин божанааш кылдыр саналарының талалакчылары капиталдың делегейинде аажок эвээш апарган. Бистиң чуртувус Черниң кымга-даа аштырбаан кымлал спутниктерин октаргайже салып үндүрген, диптер аразында ужугар ракеталарны болгаш октаргай корабльдерин салып үндүргүлээн. Ол чайынначак тиилелгелерниң медээчизи болза октаргайның баштайгы ажыдыкчызы кайгамчык маадыр Ю. А. Гагаринниң олурушканы «Восток» дээр совет корабль-спутниктин ужудуушкуну болган. Ол дээрге коммунизмниң тургузукчузу—бистиң улуузувустун чогаадыкчы бодалының эң улуг чедиишкини болган. Ол дээрге социализмниң тургузукчу күжүн, капитализмден ооң улуг артык күштерлиин кандыг-даа сөстерден артык тода көргүзүп турар. Социалистиг үлетпүр болза контроль чурагайларда көрүнгенинге бодаарга, дыка бедик темпилер-биле хөгжүвүшаан, пландан ажыр кайгамчык хөй хемчээлдиг продукцияны чеди чылдың баштайгы ийи чылында берген. Чер болгаш мал ажылының чаа күүчүлүг көдүрлүүшкүнүн чедип алыр дээш социалистиг өдээ ажыл-агый бодунуң ажылын шиитпирлиг эде тургузуп турар. Эртем болгаш техника, литература болгаш уран чүүл чедиишкиннерин көвүдеп турар. Коммунизм тургузуушкунун калбартырын совет улус чедиишкинниг боттандырып турар.

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла В. И. Ленин мынча деп чугаалаан: «Чаа эвилелчилерни, социалистиг революцияның чаа тиилелгелерин бистерге белеткеп турар келир үеже бүрүн быжыы-биле болгаш тергиин бүзүрелдии-биле көөр бүгү барымдаалар бисте бар...» (Чогаалдары, т. 27, арын 460). Гениалдыг ленинчи өттүр көрүүшкүн чайыннандыр бадыткаттынган. Ам бистер делегейде чааскаан эвес бис. Совет Эвилели-биле кады ам безин социализмниң болгаш коммунизмниң орүү-биле социалистиг улустарның кайгамчыктыг дем-кадылгазы болуп турар хөй-хөй чурттар бар чыдар.

Социализмниң күүлүг делегей системазының иштинде деңгергелер болгаш пролетаржы интернационализмниң ленинчи принциптеринге үндезилеттинген ёзулуг акы-дунма харылзаалар туруп турар. Дузалажылга болгаш кады ажылдажылга. бүгү ажыл херектерге деткижиишкин, ажыл-агый тургузуушкунунуң планнарын дугуржуп ап турары болгаш дуржулга солчуушкуну, камгалал талазында кужениишкиннерни аайлаштырары база тайбыңны болгаш улустарның бүгү-ниити айыыл чок чоруун камгалаар талазы-биле дем каткан идепкейлиг ажыл-чорудулга ол харылзаалардан илергейлеттинип турар.

Социалистиг күрүнелериниң кайгамчык улуг чедиишкиннери марксизм-ленинизмниң сыныш дивес үндезининге хандыртынып турар, ол чурттарның хөгжүлдезинин темпилери буржуаз чурттарныындан хөй катап ажыл турар.

Социалистиг лагерь—хостуг болгаш бот эргелиг улустарның бузулбас дем-кадылгазы-дыр. Социалистиг лагерьниң бары болгаш ооң тиилелгелиг хөгжүлдези ында кирип турар чурт бүрүзүн империалистиг реакцияның халдаашкынындан магадылап турар. Ындыг болганда, чүгле Совет Эвилелинге эвес, харын социалистиг өске-даа чурттарга капитализмниң дагын тургустунуушкунунуң социал-экономиктиг аргалары узуткаттынган болуп турар. Социализмнин тиилелгези чайлаш чок.

• • •

Дарлаттырган улустарның национал-хосталгалыг шимчээшкининин төөгүлүг чедиишкиннери ленинизмниң идеяларының шынныының болгаш күштүүнүн улуг херечилери болуп турар. Чоокка чедир-ле империализмнин курлавырларының бирээзи болуп турган колония болгаш хамаарылгалыг чурттар империализмнин кошкак чоруунун илергейлеттинер дөзү болу берген. Колониализмнин чүдек-бужар системазы ам бодунун бүрүн дүжеринин үезинде таваржып турар.

Империализмни капитализмнин үстүкү болгаш сөөлгү чалазы кылыр тодаргайлавышаан, В. И. Ленинниң айытканы болза, ол чалз чүгле национал дарлалдың дыка күштелиишкини болгаш колониалдыг мөлчүлгенин зоназының калбарышкыны-биле эвес, харын колония болгаш хамаарылгалыг чурттарда антиимпериалистиг күштеринин өзүлдези-биле, дарлаттырган улустарның хосталгалыг демиселибиле ылгалып турар.

Амыдыралда харын Владимир Ильичнин баш удур көргени ышкаш болуп турар. Азияда колониализмнин кинчизи үрей шаптырган, ынчаарга империализмден хосталган чурттарның санында Кыдат болгаш Индия ышкаш ындыг улуг чурттар база киирип турар. Империалистерниң Африкада туруштары турдуп баксыраан. Колониалдыг кинчи-бектен ам безин бүдүн чартык миллиард кижилер адырлыы үнген. Империалистиг дарлалдың байдалдарында ам 100 миллион четпес кижилер туруп турар.

Колониализмнин узуткаарының улуг чорудулгалары улустарның күзел чүткүлдериниң ужурунда боттанып турар кылдыр көргүзерин дарлакчылар ораалдажып турар. Ол дээрге чүдек-бужар мегe ёзорук-тур. Национал хамаарышпас чорук — колонияларлыг күрүнелернин берилдези эвес, харын империализмге үдүр кадыг-дошкүн демиселге улустарның чедип алган чаалаа алышкыны-дыр.

Национал-хосталгалыг шимчээшкиннин маадырлыг дайынчызы, колонизаторларга араатанзыг ёзу-биле өлүткен Патрис Лумумба Конгонун хамаарышпас чоруун чарлаан дугайын чугаалап тургаш, империалистернин ол хоп-нугулун шиитпирлиг сойгалап илереткен.

Делегейниң социалистиг системазының тыптып келгени болгаш хөгжүлдези, делегей кырында күштеринин денгиүүрүнүн социализмге ажыктыг кылдыр үндезин өскерлиишкини национал-хосталгалыг демиселдің чедиишкиннинг болурунга кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Социалистиг лагерь хосталган чурттарның идеелдиг чөлеңгиижи база болуп турар.

Марксизм-ленинизмнин идеяларын чугаадыкчы ёзу-биле хөгжүтпүшаан, СЭКП-нин XX съездизи амды үениң байдалдарында дайын черле чайлаш чок дээр ындыг чүве чок, тайбыңның күштери дайынның болгаш агрессияның күштериниңдеп ажып турар, тодаргайларга ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының туруштарын камгалаарынга болгаш быжыглаарынга бүгүле таарымчалыг байдалдар бар дээрзин көргүскен. Ол бодалды марксисчи-ленинчи бүгү партиялар изиибиле деткээн.

Ооң-биле кады бистиң партиявыс болгаш акы-дунма еске-даа партиялар сагыш оожургаар чоруктан улустарны кичээндирип, политиктиг серемчилелин чайгылыш чок бедиринге оларны өөредип турар. Империализм ам-даа дыка улуг күш болуп турар. ынчангаш ону чедир үнелеп көрбези ыны эвес болур ийик. Ынчангаш коммунистиг болгаш ажылчын партиялар тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыны политиканы чайгылыш чок камгалавышаан, тайбыының дайзыннарынга улуг идепкейлиг хемчеглерже массаларны көдүрүп, атомнуг бомбалар дүжүп эгелей бээрин манавайн, демиселди хүн бүрү чорударынче кыйгырып турар.

• • •

Империалистиг буржуазияның идеологтары болгаш политиктери коммунизм идеяларының салдарынын өзүлдезин хүн бүрү хайгаарап көрбүшаан, боттарының божанааш догмаларын чаарты силгиирин, массаларга идеологтуг салдар чедиринин дээштиг аргаларын тургузарын калчалыы-биле чүткүдүп турар. «Чүгле пушкалар, долларлар болгаш дипломатия-биле дайзынга удур демиселди чорудуп шыдаваас бис, чүгле дээрге ол бүгү ында база бар болгаш өске улуг күүчүлүг чепсек-биле—идеология-биле база ол чепсегленген болгай» деп, «Мораль талазыбиле ажыр чепсегленнишкин» деп америк организацияның кыйгырыында чугаалап турар.

Ынчалза-даа капитализмнин камгалакчыларынга боттарының бодалдарын боттандырар эрге бердинмээн. Марксизм-ленинизмниң мурнакчы эртемниг идеологиязынга удур, «чоок болгаш ырак адымшыныың» шынап-ла ол артык күүчүлүг идеологтуг чепсээнге удур шиитпирлиг демисел чорудар шинек ирик-чыдыг буржуаз идеологияда чок.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилериниң Чөвүлел хуралының Медеглелинде коммунизмниң күүнге болгаш тиилелгезинге чайгылыш чок ленинчи бүзүрелдиг бодал синиккен. Ам бүгү оруктар коммунизмче аппар чыдар, империализм кандыг-даа хемчеглерни ап, калчаалыг үүлгедиглерни кылып турзажок, чүү-даа чүвеге алдыртпас ол төөгүлүг чорудулганы өскертир шинек чок дээрзин ол Медеглел чырыткыландыр көргүзүп турар.

Делегейниң чангыс аай коммунистиг фронтузун пролетаржы интернационализмниң тугунун алаабиле улам ынай сырый каттыштырарын, коммунизм идеяларының тиилелгези дээш, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш демиселге партияларның дайынчы арга-мергежилин болгаш шиитпирлиг чорудуп улам улуг күштелдиреринин акы-дунма коммунистиг партиялар боттарының сорулгазы кылдыр көрүп турар.

Улуг Ленинниң тургусканы болгаш доруктуруп өстүргени, ооң номналдарын болгаш чагыгларын амыдырала быжыы-биле чайгылыш чок боттандырып турар бистиң партиявыстың бүгү делегейге төөгүлүг дуржулгазын коммунистиг болгаш ажылчын партиялар бедин-биле хүлээп көрген. Бистиң чуртувуска болгаш бүгү делегейге коммунизм дээш демиселге эң улуг рольду ойнаар хүдээлгелиг болдунуң XXII съездизинге белеткенмишаан, совет коммунистерниң хөй миллион кижилиг армиязы совет улустун коллективтиг баштынчызы болуур болдунуң чалгай ролюн улам-на идепкейлиг боттандырып турар.

Н. МАТЮШКИН.

ПАРТИЯ ДЭЭРГЕ ЛЕНИН ДИГЕНИВИС ОЛ

Шушенское суур бөгүн

Эрткен чүс чылдың төнчүзү турган. Ынчаарда Шушенское демир өрүк шугумундан 500 км ыракта хожудаңгай, дүмбей-бүдүүлүк көдээ суур турган. Чалгаранчыг ыргак-дагыр кудумчулар, оларның ортузунда овааланы бергилээн өдек, бок, чамдыя берген эрги казанактар, чер бажыңнар, карганың мугуртаан өзирик, алаар кижилер — Шушенскоеның ынчаардагы хевир байдалы ындыг. Ол суурның чурттакчылары база янзы-бүрү—сынзыг, чагыргазырак, чижеҥ садыгжылар болгаш түрегдел көрүп, көжүп чоруур ядыылар, чазый-чилби чудурук бай болгаш аңаа ажылдаан тараачыннар, амыдыралын медереп билбес, бурган-чүдээнге тейлээн кижилер — кымнарны аңаа турбаан дээр!

Шушенское суур эрткен чүс чылдың төнчүзүнде ындыг турган. Ол дүмбей-бүдүүлүк оранга Владимир Ильич Ленин шөлүлгеге турган. Ам бүгү делегейге сураглыг апарган кайгамчыктыг Шушенское суурның амыдыралы көңгүс өскерилген. Ам ол аналала суур эвес, а ажылчын суур апарган. Оон кудумчуларында чырык-чаагай амыдырал Ленинниң өлүм чок идеяларының чайыннанчак тиилелгезин, Ленинниң чагыларының амыдыралга чайгылыш чок күүсеттинин турарын тодаргай херечилеп турар. Совет тургузуг тараачыннарга кайы хире хөй ажыкты бергенил дээрзин Шушенское суурның амыдыралының чижээнден көрүп болур.

Төөгүлүг чеди чыл планының онаалгаларын күүсетпишаан, Шушенскоениң ажыл-ишчилери, коммунизм тургузукчулары бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, күженишкиниг ажылдап, СЭКП-нин XXII съездизинге төлептиг ужуражыры-биле боттарының мурнунга тодаргай сорулгаларны салып алганнар. Олар көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң амыы деннелин 20—30 хуу бедидер болгаш күрүнеге 210 муң центнер тараалы, 83 муң центнер сүттү, 24 муң центнер эттти болгаш 3 миллион чүүрганы садарын хүлээнненнер. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шнитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, туустус мурнакчыларның амыы чедишкиннерин чоокку уеде бүгү районнуу болдурар дээш, олар боттарының ажылын хүн бүрү өкижидип, мурнакчыларның деннелинге кижи бүрүзү четкен турарынче бүгү күштерин салып турарлар. Чыл келген тудум-на колхозчуларының, ажылчыннарының, албан-хлакчыларның амыдыралы өкижип, бай болгаш культурлуг апар чыдар.

Аныяк совет республиканың баштайгы чылдарында-ла Владимир Ильич тараачыннар бажыңнарының бүрүзүнге электри чырыы турарын, хову-шөлдерже чүс мүң трактор үне берген турарын күзеп чораан. А амгы уеде шушенскоежилер көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү чорудулгаларын механизастаары дээш ажылдап турарлар. Индек саар саар чымыштыг ажылга саанчының салааларын инек саар машина-механизми халап алган. Механизастаттынган комплексилиг звенолар бүгү ажылдарны кылып, тараа культураларының, кукурузаның, чигир свёклазының болгаш өске-даа культураларның дүжүткүр чоруу дээш демисежип турар. Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгелери, бригадалары болгаш шалыычылары деп ат дээш демисел бүгү бүдүрүлгелерде, колхозтарда болгаш совхозтарда калбарган, ниитизи-биле 500 ажыг кижи ол дээш демисежип турар.

Кежээлерде электри чырыы Шушенское суурның кырынга чаттыла бээр. Амгы уеде хуулунда библиотекалыг, солуннарны, журналдарны чагыдып ап турар ег-бүлелер дыка хөй. Дыка хөй кижилер телевизор садып алгылаан. Абакандан дамчыдылгаларны көрүп турарлар. Бо чылдың төнчүзүнде Шушенскоениң бажыннарынга ижер суг дамчыдылгазы киириптинер.

Көдээ чоннуң амыдыралында аажок улуг культурлуг чаартылгалар Шушенскоениң чижээнден өскү. Ында көдээ ажыл-агый техникуму, механизация училищези, дөрт ортумак болгаш чеди санныг чеди чыл школалары, ийи культура бажыннары бар, а колхозтар төптеринде турум кино үндүрер черлер, клуб, библиотека түргустунган. Районда ниитизи-биле үш чүс ажыг башкылар, эмчилер, инженерлер, агрономнар, болгаш зоотехниктер ажылдап турар. Шушенское суур боду база хөлчок өскерилген, ол болза чамдыя берген казанактарлыг багай суур эвес, а Красноярск крайның тараа болгаш мал ажылдыг улуг районнарының бирээзинин төвү, асфальтылыг кудумчуларлыг, делгем шөлдерлиг, чаагайжыткан бажыңнарлыг, аалчылар бажыңныг, уругларга яслилерлиг, өске-даа хөй-хөй тудуглалрлыг ажылчын суур болур. Бо чылын Шушенскоеге чаа улуг магазин, эмнелге хоорайжыгажы, пионерлер Бажыңы, туристер базазы, библиотека, ногаа-чимис комбинады ажыглалга кирер.

Шаанда аңаа чаңгыс борбакдаа тарымал ыяш чок турган, ам ол төөгүлүг суурның ийи талазында кат-чимистиг садтар тарыттынган. Культура болгаш дыштанылга парыгының төвүнде, Владимир Ильичиниң агаарлап турган черинде, оожум агымныг Шушь хемниң бир ортулуунга дыштанылга ортулуун тургускаш, стадионну, эштир черни дерип, ол-бо талазында ногаан ыяштарлыг, дыштанып кылаштаар оруктарны кылган. В. И. Ленинниң бажың-музейиниң чанында эрикти гранит-биле хаажыллан, Ильичиниң арыгларга агаарлап база хөлчүгешке балыктап турган черлеринде камгалалдыг черни тургускан, олче баар орукту база асфальт-биле шыпкылган.

Шушенское суурның төвүнде ийи төөгүлүг бажың бар. Оларның бирээзи Владимир Ильичиниң чурттап турган бажыны, ам ол В. И. Ленинниң бажың-музейи. Ында В. И. Ленинниң болгаш Н. К. Крупскаяның ол уеде эдилеп турган эдиледдери, адыг-кижизи ораай үнген дыштаныр сандай ол-ла хевээр кадагалаттынып турар. Ильичиниң чурттап турганы өске бир бажың база-ла хевээр кадагалаттынып турар. В. И. Ленинге тураскаал кылдыр суурның чурттакчылары ол ийи бажыңны долгандыр катчимистиг үнүштерни тарып олурткан.

Делегейниң ажылчы чоннары улуг Ленинниң ады-биле холбашкан черлерге ынак болгаш оларны камныг кадагалап турар. Шушенскоеге В. И. Ленинниң бажың-музейин тургускандан бээр аңаа 800 муң чыгыы кижилер кээп чораан. Маңаа ленинградчылар болгаш москвачылар, Владивостоктың болгаш Камчатканың, Туруханскиниң болгаш Дудинканың, Тываның, Алма-Атаның болгаш Ташкентининиң, өске-даа хөй-хөй черлерниң ажыл-ишчилери чорааннар. Олар демдеглелдер дептеринге чүректиң ханызындан чаагай бодалдарын, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тургузукчузу, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының башкызы болгаш баштынчызы улуг Ленинге ынакшылдың сөстерин бижип турарлар. Тыва автономнуг областан келген экскурсантылар мынча деп бижээн: «В. И. Ленинниң чурттап турган бажыңындан үнүп тура: «Байырлыг, өргим Ильич, сени үргүлчү сактып, сээн оруун-биле бар чор бис деп сөглексенчиг болду».

Ам бо хүннерде, В. И. Ленинниң төрүттүнге-ле 91 чыл болур оюн демдеген турар хүнде, маңаа кээп турар кижилер хөй. Олар бо төөгүлүг черни, В. И. Ленинниң бажың-музейин улуг сонуургал болгаш ынакшыл-биле көрүп, Ленинниң өлүм чок идеяларын амыдыралга боттандырып турар бүгү совет улуска, Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка чоргааралын сөглеп турарлар.

В. ПАХОМОВ,
«Ильичиниң чалбыыжы» солуннуң редактору.
Ф. ЕРОФЕЕВ,
редакцияның ажылдакчызы.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 91 чыл оюн таварыштыр Кызылдың № 2 ном садыының ажылдакчылары Ильичиниң чогаалдарын калбаа-биле садыглап, оон чогаалдарындан болгаш оон дугайын бижээн номнардан көргүзүүлүг делгелгени турусканнар.

Чурукта: көргүзүүлүг делгелге чанында.

Фотозу **С. Феоктистовтуу.**

Л. ЗАБАШТА.

Коммунистер бис

Ашты-чутту, аъш-чем чогун
түреп эртип,
Аттыг шыңгыы хүреш кылып
келген-даа бис.
Амыдырал харам чокка
чечектел дээш,
Аза огун хайыра чокка
чулган-даа бис.
Коммунистер улус боор бис,
ону бода,
Коргудар дээш хаан азып,
шаажылазажок,
Кызыл тукту Ильичивис
чалбыыштаткаш,
Кыңчыш кылбас тулчуушкунче
сорук киирди.
Коммунистер улус боор бис,
тулчуушкунга
Көдүрүлгеш, шаап кирип,
тиилээн бис.
Чиңгир кызыл тугувусту
киискиткеш,
Чидиг тутчуп, революсту
өскүткен бис.
Хая көрем, кадыр орук
илдең чыдыр,
Ханың төкиен черин кыры
эттинген-дир.
Коммунистер улус боор бис,
чүрек арыг,
Көвей балыг эттиндирип,
эмнээн-даа бис.
Коммунистер улус боор бис,
бисти дээрге
Коммун болуп, бүгү черни
тарып алыр,
Коолама орук дилеп
турган дээштиң,
Когарадып, бисти боолап,
бастып турду.
Тараа-далган кызыгаар чок
элбекшизин,
Тынар агаар ыышкаш, аңаа
тотсун дээштиң,
Карак чажы төгүлбезин,
хостуг ажыл
Кайгамчыктыг болзун дээштиң
тулушкан бис.
Коммунистер улус боор бис,
шак бо сөстү
Колчуп уткан кижи иэргел
манап тыппас.
Чоннуң херээн өрү көргеш,
ажылдап бер,
Чонуң кижи ылап боорга
коммунист дээр.
Башкы Ленин ыышкаш бөдүүн,
эзлдек чору,
Бар-ла арган бүгү чонга
бараан болдур:
Чүс-чүс чылда утпас кылдыр
үүлең бүдер,
Чүгле тулчуп тургаш тыпкан
чолуң салба.

С. САМБА-ЛЮНДУП очулдурган.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Большевиктиң сөзү

Волга чурттуг кырган ачам
Сибирь черге кежик дилеп,
Силиг, чараш Улуг-Хемге
Борта келгеш чурттай берген.
Дүн-хүн дивейн ажыл кылып,
Сибирь черин чарып, тарып,
Түрег көргеш, бир-ле хүндүс
Чизирт кылдыр барып ушкан.
Чуттуг берге эрги шагның
Бүгү хинчээн чурттап эткен
Чуртталгазы, сереңги дег,
Бүлдеңейнип өжүп чыткан.
Аас-кежиин тыварының
Алыс оруун ынчан билбейн,
Ханазында бурганынга
Харын хей-ле тейлеп чыткан.
Кожазында өрээлде бир эр
Коммунизм херээн бодап,
Ленинниң чуруун көрүп,
Идегели өзүп орган...
Кежээкі хат сериин тынган
Кедээ хүрээ чаны-биле
Кызыл туктуг бөлүк улус
Кылаштажып чугаалашкан.
Демги кижи аңаа келгеш,
Тараалаң чер, тайбың болгаш
Демиселдиң дугайында
Тайылбырлап сөглеп турган.
Чазый байлар дээриглеп,
Сагыш аарыг дыңнап турда,
Амдыы кижи бүгүдеге
Алыс шынны сөглеп берген:
«Хоозун бурган дуза бербес,
Хосталганы чаалап аар бис.
Ленинниң айытканы
Идегелдиг чаагай орук».
— Кайызы боор, ады ким?— деп
Калчаа байлар айтырганнар.
«Шөлүттүрген большевик-тир,
Чөвүн сөглеп билир эр-дир!»
...Бөдүүн чонга большевиктер
Аас-кежиин чаалап берген.
Бөгүнгү бо тиилелгелер
Алыс бажы оон үнген.
Социалистиг үлетпүрнүң
Сорук күштүг хөгжүлдезин,
Саян сынның тайгазында
Чайыннанган улуг ГЭС-ти,
Оран чурттуң чаартынганын,
Октаргайда ракетаны
Большевиктер ынчан безин
Бо-ла хевээр күзеп турган.
Улуг Ленин каңнап кааны
Большевиктер соруу күштүг,
Улус чоннуң ажыл-ижи
Боглуш дивейн чогуп турар.

А. ДАРЖАА очулдурган.

ЛЕНИН БОЛГАШ ПАРТИЯ

Сөзү А. АРАПЧОРНУУ. Музыказы С. БЮРБЕНИЙ.

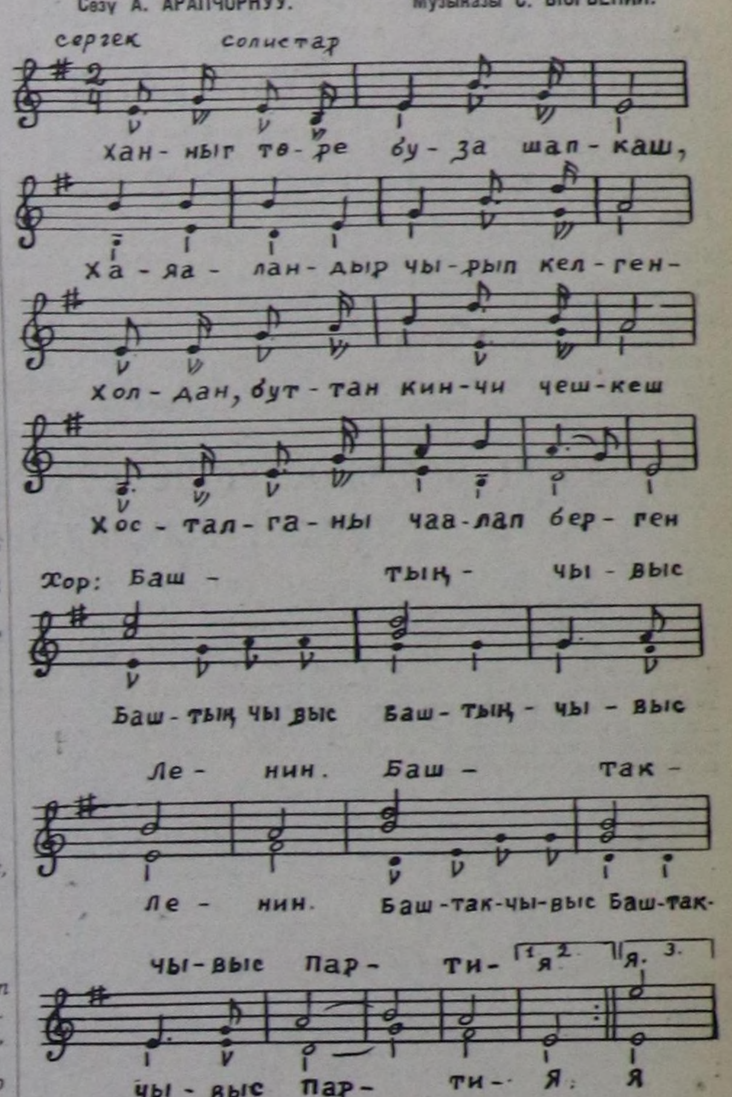

Хаанныг төрени буза шапкаш,
Хаяландыр чырып келген —
Холдан буттан кинчи чешкеш,
Хосталганы чаалап берген
Баштынчывыс — Ленин,
Баштакчывыс — партия.
Улуг чыргал—коммунаже
Улус чоннуң херээн баштаан
Углаар орук айтыкчызы,
Угаан бодал чыруткызы —
Баштынчывыс — Ленин,
Баштакчывыс — партия.
Ажыл-ишке, демиселге
Ажып тиилээр чолдун бедии —
Ада-чурттуң салымында
Алдар нүүрү тудуш мөнге—
Баштынчывыс — Ленин,
Баштакчывыс — партия.

Ленинниң ачызы бо-дур

(ЖУРНАЛИСТИҢ ДЕМДЕГЛЕЛДЕРИНДЕН)

I.

«Чөөн Сибирьниң найысылалы». Иркутскиниң чурттакчылары болдунуң ынак хоорайын хүндүткел, чоргаарал-биле ынчаар адап турарлар.

Иркутск—Чөөн Сибирьниң чүрээ, эрте бурунгу хоорай, ол ам 300 харлап турар. Ону Ангараның солагай талакы адыры Иркут хемниң ады-биле адаан. Иркут дээрге бурят сөстүр, тывалап бодап көөрге, эмдик, хедер дээн уткалыг. Иркутск ужшаандан тура-ла улуг орук-чариктерниң белдири.

Хаан чазак Иркутскини Сибирь шөлүлгезиниң төвү кылдыр хуулдуруп алгаш турган. Ол шагда кызыткан изиг демир-биле хаактарынга «Б», «В» деп үжүктерни оя чидиртип, демдектеп каан кижилер Иркутскиге шуужупкан кээп тургулаан. Ол үжүктер «бунтовщик» (үймээнчи), «вор» (оор) деп сөстерниң эге үжүктери-дир. Эң баштай-ла Степан Разиниң, Емельян Пугачевтуң «кайгалдары» шөлүттүрүп келгеннер. Оларның соонда «эттинмес үймээнчи» А. Н. Радищев шөлүлгеже Иркутскилеп эткен. 1826 чылда, декабристер А. Муравьев, С. Трубецкой, С. Волконский, Е. Оболенский болгаш өскелерни-даа иркутчилер уткуп алганнар. Оларга улаштыр-петрашевчилер, Н. Г. Чернышевский, А. П. Шапов...

Ол ажыт-човулаң большевиктерни база тавараан. Шөлүлгениң хилинчээн Сибирьге улуг Ленин болгаш оон чоок эштери база чурттап эртиргеннер: Сталин, Свердлов, Калинин, Дзержинский, Куйбышев, Фрунзе, Орджоникидзе болгаш өскелер-даа. Иркутскиниң Степан Халтурин кудумчузунда эрги, чывыт бажында быжыглаан самбырада мындыг сөстерни кижи ханы бодал-биле номчуур: «1909 чылда бо бажынга Сергей Миронович Киров чажыды-биле чурттап турган».

Хаанныг чазактың шөлүп чоруткан кижилери — Радищевтен эгелээш, большевиктерге чедир—Сибирьге депшилгенин, хосталганың үрезинин чажып турганнар. Улуг Ленинниң «Улустуң маадыры», «Партияның чоргааралы» деп адазны хоочун большевик Иван Васильевич Бабушкиниң чырыткылыг овур-хевирин иркутчилер утпааннар. Иван Васильевич РСДРП-ниң Иркутск комитединин кежигүнү турган, ажылчыннарны чепсектиг тура-халыышкынче белеткеп турган. «Самодержавие сонезин!», «Республика делгерезин!» дээн дайынчы хуудустар көстүп эгелээн. Оларны парлап турган чажыт типографиларны тып чадааш, каргыс шагдааларның «бажы ыжып-ла» турган. В. И. Ленинниң «Эштерге чагаа» деп брошюразы 1903 чылда эң баштай-ла Иркутскиге парлаттынган.

«Шөлүлгениң ораны» деп сөстер кезээ мөңгеде читкен. Советтиг Сибирь төрүттүнген.

Иркутск—культураның болгаш эртемниң төвү! Ында музейлер, планетарий, театрлар, 8 дээди өредилге черлери бар. Областа Иркутскиниң, Ангараның ГЭС-тери ажыглалда кирген, делегейде эң улуг Братск ГЭС туттунуп турар.

II.

Бистер Иркутск ГЭС базар автобуска олурупкан бис. Ынчалза-даа бо удаада оон бетинге дүжер ужуртлуг турган. Дүшсе чогуур черивиске келирге, кызыл шокар аржыылчыгажын аажок сайгара аржыылданып алган, оон адаандан чушкуузунуң алдынналчак, дыдыраш дүктери аржыылга чагыртпайн үнгүлеп келгилээн, шагзыраан чүве дег, шала уян болза-даа эргим характырлыг кондуктор уруг бисти сагындырды. Автобус доктаар черден каш баскашла дилеп чораан бажыныыска кедире кылаштажы берип-тир бис.

Ийи-ийи каът бажыныарның бирээзинче кириптивис. Ол-бо өрээлдерден эдер-хааржак-даа үүү дыңналыр, спортчу хептиг кезек оолдар бир-ле чүве дугайын изиг-изиг маргыжып үндүлер, бисти безин эскербейн бардылар. Дежурный-ла кижи боор он, хаада азып каан телефон чанында диванда орган уруг биске уткуй келди:

— Силерге кайызы херек ирги?

— Тывадан келген студентилер мында бар ирги бе?

Уруг бодаңмайн-даа бисти эдертпкеш, ийиги каътче үнүпту. Оон солагай талаже айытты:

— Кудумчунуң эң бажында өрээл ол—32 дугаарлыг чүве.

— Четтирдивис!

Кижилер ужурашканда чугаа-соодун, амыр мендизин эгелээр чүве болгай. Бистер өрээлге кирип келгеш, ол чаңчылды хажыдыпканывысты сөөлүнде эскерген бис. Чүнүң-даа муриунда мынча дээн болдувус:

— Мында тыва студентилер чурттап турар бе?

— Ийе, тывалар бис—деп, ийи уруг ыңдазында шоваазы сүргей аасташ дужурдулер.

Ылавылажып алганда ам чүү боор, мендилежип турбайн. Солундаа, каттырынчыг-даа болду.

Ол ийи уруг Иркутскиниң медицина институдунуң эмчи факультединиң бирги курсчулары, чарылбас өөнүктер Галя Доржу биле Зина Ооржак болду. Олар Чадаанага кады 10 класс доосканнар, ам чаңгыс курста өөренип турарлар.

— Силериң институдуларда Тывадан каш кижи өөренип турарыл?

— 25 кижи.

Чээрби беш кижи! Магадавас аргавыс чок болган. Чаңгыс институтта безин чээрби беш кижи өөренип турар.

— Сан-хөө институдунда база үш кижи бар болгай—деп, Галя Доржу бисти улам магаддадыр дээн ышкаш улап кагды.

Ол-даа эвээш-тир оң дээнзиг, Зина Ооржак немеди:

— Чурулга училищезинде Гаврил Торлук деп оол база бар.

— Мында партияның дээди школазын Тывадан келген 20 шаа хире кижи доозуп тур—деп, билген-көргенивисти чугаалавас аргавыс чок болду.

Бир эвес Маяковский борта келген болза, «Эки-дир!» дээр турган боор. Чүгле Иркутскиге безин хөй кижи өөренип турар, а Москва, Ленинград, Новосибирск, Красноярск болгаш өске-даа хоорайларда та чеже кижи өөренип турар чүве!

Мыя борта черле бичии кириллгеден кылып көрейн, ол хөй эвес чүве. Кызылдың А. С. Пушкин аттыг библиотеказында хөй чылдарда чытканыдан саазыннары саргаргылай берген ном бар. Оон даштында «Кижи чоруп көрбээн Моол» («Неведомая Монголия») дээн эгени бижээн, оон адаанда скобкалар иштинде мындыг бичии эгени база номчуур бис: «Уряхай крайы». Ол 1910—1911 чылдарда Тыва чуртунга кээп чораан англи аян-чорукчу, географ Д. Каррутерстиң ному-дур. Ук ном 1914 чылда орус дыл кырынга үнген. Оон башкы арыннарында лорд Керзон дээрзиниң эге үүлүн киирген. Каррутерстиң ажылын дээрги лорд шору үнелеп билип турган хирезинде-ле, «ол кайгамчык черлерниң (Тыва дугайын чугаалап турары ол—К. К.) келир үеэи кымга хамааржыр ирги?» деп, чигзинип айтырып турар. Дээрги Керзоннуң, база ол ышкаш лордуларның башчыгаштарының шаа-ла ол турган-дыр ийин. Ындыг айтырыгга харыы бериптер хире угаан-сарыыл оларга турбаандаа. Оон-биле чергелештир дарлаткан улустарның (оларның аразында тываларның база) келир үеэин билир кижи, билир күш ынчан бар турган. Ол кижи—В. И. Ленин-дир, ол күш — большевиктер партиязы-дыр.

Бистер, улуг Ленинниң өредиинге чыруттырган тывалар, бөгүн лорд Керзонга (бир эвес ол дириг бар болза), ол ышкаш дээрилерге мынчаар харыылаар бис: ниитилед хөгжүлдезиниң талазы-биле бистер сиерден чүс-чүс чыл соңнап калган турган бис, ам силерни чүс-чүс чыл мурнай берген бис; бистиң ам келир үеэис—коммунизм болдур ийин, ол база-ла социализм ышкаш, бистерге хамааржыр.

Кижи каяа-даа чораш, ылангыя мындыг таварылгалар болганда, тываларның эрги болгаш чаа амыдыралын деннеп, Ленин башкының, Коммунистиг партияның, улуг орус улустуң энерелдиг ачы-хавыяазын чүректиң каш-каш дапкыр ханызындан өөрүп бодавас арга чок алаар.

Чүгле бо чылын безин Иркутскиниң медицина институдун 7 кижи доозар. Оларның аразында фармацевтика факультединде Ооржак Чечек, Кунза Анай-Саар, Галина Монгуш, Думбу Маны суглар бар. Эмчи факультедин Майя Самбу, Чуглур Пады, Александр Чанзан олар доозарлар.

Ол-ла каъттын өске ужунда өрээлде аныяк студент өг-бүле чурттап турар деп уруглар биске чугаалай-дырлар. Канчап кирбес боор, оода амыр-менди солушкай,—чаңгыс чер чурттуг улус.

Барып көөрештивис. Эмчи факультединиң 3 курузунда Шаңгыйлан Биче-оолдуң өг-бүлези болду. Оон кадайы база, ол ышкаш чугаа-соттуг, эптиг-ээлдек уруг болду. Ат-шолазын Бора Биче-оол дээр. Олар ийилээн чаңгыс курста өөренип турарлар. Чүү-даа канчаар, оларның үш айлыг оглун чаптап ханмадывыс: бажының дүккүрүн чүү дээр силер, сегели каттажып орар, чаактары хүрен яблоктар-ла.

— Иркутск чурттуг тыва оол-дур ийин—деп, аважы оглун чассыдып орду.

— Ады кымыл?

— Шолбан.

Черле кончуг чаптанчыг тел болду, адын безин тып адап каан чүве дег. Ийилээ өөренип турар, ам артында-ла уруглуг улуска өөренири берге эвес бе деп, айтырыг чаңгаарла туруп кээр. Шаңгыйлан-биле Бора шуптузунга четтигип турарлар, лекция дыңнаар, практикум эрттирер, ёзулуг эмнелгеге барып дежурныйлаар, кино болгаш театр баар. Шолбанның ачазы чүгле «5» өөренип турар, бедик стипендиялыг. Бо бүгү—аныяк өг-бүленин кызымаан сөглеп турду.

Бир эвес шак-үе четчир турган чүве болза, чаңгыс чер чурттулардың шуптузу-биле ужурашкан болза, оон-даа солун үүлдерни дыңнап болур турган ийик. Мыя бо ужуражылышкыннардан безин кижиниң сагыжына мындыг бодал дораан кирер: Ильичиниң ачызы бо-дур.

Кажан Сибирьниң имири дүжүп, хоорайга муң-муң оттар ойнай берген турда, Ангараны көөрге, магалыг-ла. Ындыг ыржым шакта селгүүстээн өөнүктер алдарлыг Сибирь хеминиң эринте хаая эвес келгилээрлер. Ангарада амыдырал долузу-биле хайнып турар: тайбыңның «үгер-боолары» болган бедик-бедик хоолайлар дээрже шаштыга берген тургулаар, долгандыр демир орук-тар, суднолар шимээни, дээрлеп дүрген ужар самолеттар шинчейтип эрткилээр, ГЭС-терден оттар куттулуп ла турар. Өөнүктер улуг Ленинниң бистиң бо хүннеривисти өттүр көрүп номнаанынга чоргаарап, оон күзелиниң боттанганынга өөрүп, шуут-ла ырлажыттарлар:

Идегеливис изиг чүткүлдүг,
Сайзыраан Сибирь кагдымас.
Ильичиниң күштүг күзели
Сайгылгаанларга чырызын!

К. КУДАЖЫ.

Дм. БЫЛИНСКИЙ.

РАЗЛИВКЕ СИГЕН КЕЗИИШКИНИ

(Шүлүглелден үзүндү)

Хөлдү шыва хаяа чайнаан. Июль төнгеи.
Кегжеерген буурул туман таваар көшкен.
Чыскаалыпкан таңныылдар дег ольха үнүш
Шырышталдыр адырыкта көстүп турган.
... Эзим еттүр паровоз-тар даажы илдең,
Эртен улам ындыннандыр кусуннажыр.
Саглаң улуг хадың чэны шыкта шөлээн.
Чадыр бо-дур, ында одаг хондур хып иэзр.
Ында серии, тайга чер дег, аная бөдүүн,
Ынчалза-даа дөртен харлыг, күдер шыырак,
Шала кыска, эргим кижи сиген кескен
Шак бо черни кажанда-даа уттурум чок.
Кедээзинде сараттарны тургузупкан.
Кезиичи бо: шыырыыкаш, чыннып олур.
Чап-чаа кескен сиген-биле чытталбышаан,
Салгын хат оң сырый бажын эстеңнеткен.
Дараазында саазыннарны дөңмээнге каап,
Далаш-биле бижий-ле бээр... Ыржым апаар.
Сараттардан хөлегелер хайзы шайлуп,
Чаштаан көс дег сылдыс-шолбан четчип келир.
Саглаң ыяш костелбишаан, дазырткайныып,
Чалбыыштары хөнек эриин харай кааптар.
Каттырымзап, хүлүмзүрээн демги кижи
Карактарын имиреди көрүп орар.
Боданмышаан, талыгырда оттуп турар
Бо-ла бүгү чуртче шиглей таваар кайгааш,
Баш дүгүн бодамчалыг сүйбай-даа бээр,
Сегелинге холун чайгаар дегзи-даа бээр.
Бөза катап бижий-ле бээр...
Кежээ дүжүп, шыргай ольха ыржымнадгаш,
Бүгү чүве шимчеш дивейн эзэзирээнде,
Кезиичи-даа чадаң талдар аразында
Бүрүн «ногаан кабинетче» чоруп орар.
Кыска, бедик—ийи тоипар төжектер бар.
Кыдыраажын ажа тырткаш, олуруптар.
Божуу-божуу бижип-ле орар, үр-ле бижиир.
Бодангылааш, база катап бижий-ле бээр.
Чоок кавы шыпшың уйгаа дүлүп турда,
Шыкта талга Питерде Те Ка-дан
Солун медээ дамчыдар дээш келген өңнүүн
Чылыы-биле, өөрүшкүлүг уткуп алыр.
Хөпээн салган кажаага кээп оргулапкаш,
Хөөрежип, хайым хоорай Петроградты,
Ленин кайнаар чашты берген дугайында
Изиг-изиг шуугаазынны эжи сөглээн.
... Сыгыр даңның бажынга дээр олурганнар.
Чырып орган даңче кергеш, Ленин сөглээн:
— Онза берге чай боop эртти. Ынчалза-даа
Октябрьда тулчуушкунну эгелээр бис...
... Ынаар-ла бир дугуйлар-даа дагжагылаар,
Солдат ырлар аялгазы дыңналгылаар.
Разлив шак-ла ынчан революцияның
Штавы боop турганын ким бодаан боорул!
Шыпшың уйгаа чоок кавы дүлүп турда,
Шыкта талга ужурашкан бир-ле кижи
Шылгаттынган, шынчы өңнүү Дзержинский деп,
Шынап-ла ким билген боорул!
Ында-мында аттар дуюу шакыгайнып,
Дыдык сана шивишкиннер кедеп турар:
«Ленин кай? Кайже ол чашты берген?»
Ынчалза-даа изи-даа чок, барымдаа чок...
«Кайдал, Ленин? Кайдал ол ам?» Дилээш тыппайн.
Каргыстарның шагдаалары төөреп калган.
... Дүүн кезикчи,
бөгүн—одаңчы,
а даарта —
Дүмбей черниң кырын шыва хаяа кыпсып,
Чөнүп калган делегейни хөлбеңнедир
Сөөлгү үжүүр демиселди баштап алгаш,
Орус чуртун
Октябрьга чедире бээр.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ очулдурган.

Чоннуң мерген сөстери

Ленинниң чагыы муң-муң чылдарда мөңге.
Ленинниң чагыы октаргайны эргээн.
Коммунистерни эдерзиңзе—чуртталгага орукту тыпканың ол.
Партияның сөзү шыныыг—базым бүрү боттаныр, партия чү дей-дир, баштаттырган чон ону чогудар.
Кымның угаан-бодалы чырык, сагыш-сеткили арыг, шынчы болдур, ол ёзулуг коммунист-тир.
Партийжи сес—бүгү ажыл-херекке үндезин.
Партияның сөзү — башкарыкчы, айтынчы орук.

Т. КЫЗЫ-ООЛ очулдурган.

ХОСТУГ КУБА ДЕЛГЕРЕЗИН!

Кубада контрреволюстуг дээрбечилерни чылча шапкан дугайында дыңнадыг

ГАВАНА, апрель 20. СЭТА-ның корреспондентизи Н. Чигирьниң дыңнатканы: түс чернии-биле эртенгинин 3 шак 15 минута турда Гавананың радиозу куба Чазактың дараазында медеглелин дамчыткан:

«Тура халыкчы армияның болгаш национал милицияның күштери Хирон эриинде национал девискээрже хөлезиленикчи күштерниң шургуп киргеш, эжелеп алган турган сөөлгү туруштарын штурм-биле хунаап алган.

Хөлезиленген күштерниң тудуп турганы ол сөөлгү туруш апрель 19-түн хүнүнде 5 шак 30 минута турда дүшкен. Дайзынче ыйышкыныны бичии-даа када кошкатпайн, атаканы соксаал чокка чорудуп турган революстуг дайынчыларның амы-тынынга улуг когарал таварышса-даа, революция тиилээн болгаш 72 шактың дургузунда бүдүн армияны узуткап чок кылган, ол армияны Каттышкан Штаттарның империалистиг чазаа хөй айларның дургузунда белеткеп тургускан болгай.

Дайзынга өлүмнүг аштырыышкынны таварыштырган.

Хөлезиленикчилерниң чамдык кезии янзы-бүрү судноларга чүдүргүнерин оралдашкан, ынчалзажок оларны революстуг күштер сугже дүлүп киирипкен, хөлезиленикчи шериглерниң артканнары өлүртүп болгаш балыглаттырып, хөй санныг когаралдарга таварышпышаан, тулаалыг районче тарай берген, ол райондан оларның үнүп шыдаар аргазы чок болуп турар.

Соңгу-америкага бүдүрген хөй санныг боочепсектерни, ооң иштинде «Шерман» хевириниң аар танкыларын хунаап алган.

Хунаап алган шериг материалдары ам-даа четче санаттынмаан.

Чоокку шактарның иштинде революстуг чазак болуушкуннарның дугайында долу илеткелди улус чонга киирер».

Дыңнадыгга Революстуг чепсектиг күштерниң кол командылакчызы Фидель Кастро ат салган.

Кубаның революстуг чепсектиг күштериниң тускай дыңнадыы

ГАВАНА. (СЭТА). Пренса Латина агентилел Кубаның революстуг чепсектиг күштериниң дараазында дыңнадыын дамчыткан: «Апрель 19-түн эртенинде соңгу-америка ужудукчу башкарганы «Аустралия» дээр чигир заводунуң зоназынга хамааты чонну болгаш бистің чадаг шериивисти бомбалап турган соңгу-америк самолётту бистің дүндүүштелдир боолаар батареяларывыс андара аткан соонда дораан-на Кубага удур агрессияга соңгу-американнарның киришкейи тодаргай бадыткаттынган.

Соңгу-америка ужудукчу—агрессорнуң адын Лео фрэнсис Белл дээр, ооң мага-боду чепсектиг күштерниң холунда кирген. Ооң 08323 дугаарлыг ужудукчу шынзылгазы, документилери ында бар болган. Шынзылганың хуусаазы 1962 чылдың декабрь 24-ке чедир күштүг.

Ол ужудукчунуң социал камгалал карточказының дугаары 014—07—6921. Автомашинаны чолаачылаар эргени тывыскан чөпшээредги аңда Нассау-стрит 190, Бостон, 14, Массачусетс адрес-биле берген. Ужудукчу дээрбечиниң бижиктен адреви — Бикон-стрит, 48, Бостон. Ужудукчунуң узуну 5 фут 6 дюйм.

Бистин чүртүвүстүң кырынга агрессчи үүлгедиглерни кылыр дугайында алган онаалгага хамаарышкан документилер соңгу-америка ужудукчудан тывылган.

Ол болза апрель 19-та дайзынның аңдара аттырган дөрт шериг самолёттарының бирээзи-дир. Мынчангаш Сапата чартык ортулукче саттыныкчыларның халдаан үезинден бээр оларны бүрүн узуткаары чүгле каш шактарның айтырыы кылдыр тургустунуп келгижеге чедир, ниитизи-биле 9 самолёттарны аңдара аткан.

«Революстуг чепсектиг күштерниң кол штабы».

ПОЛИТИКТИГ КОМИТЕТТЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Куба Республикага удур АКШ-тың агрессчи үүлгедиишкиннеринге Кубаның революстуг чазааның хомудалын чугаалажып көөрү Политиктиг комитетте доостур чыгаан. Ол агрессия болза делегейниң тайбыңына болгаш айыыл чок чоруунга кыжаныышкын болуп турар. Комитетке чугаалажып көөрү-биле резолюцияның дөрт төлевилелдерин киирген: Румынияның, Совет Эвилелиниң, Мексиканың болгаш чеди латин-америк чүрттарның (Аргентинаның, Чилиниң, Колумбияның, Гондурастың, Панаманың, Уругвайның болгаш Венесуэланың) кады киирген төлевилели. Румынияның болгаш Совет Эвилелиниң төлээлериниң киирген резолюцияларының төлевилелдери Каттышкан Штаттарның агрессчи политиказын шыны-биле сойгалап илередип, Кубага удур чепсектиг интервенцияны соксадырының талазы-биле тодаргай хемчегларни сүмелеп турар.

Апрель 19-түн хүндүскү хуралынга сес күрүнелерниң; Индияның, Уругвайның, Непалдың, Колумбияның, Чилиниң, Украин ССР-ниң, Бирманың болгаш Канаданың төлээлери санал-онал солчуушкуннарынга киржип, чүве чугаалаанар. Чер бөмбүрээзениң барыын талакы кезээнде ийи күрүнелерниң аразында «маргылдааны» Политиктиг комитет чугаалажып көөр эрге чок болгаш Кубаның хомудалын америк күрүнелерниң девискээр организациязынга чугаалажып көөрү-биле хүлээдип бээр деп, Латин Америка чүрттарының болгаш Канаданың төлээлекчилери хоозун чулчуруушкуннарын кылып турганнар. Ынчалза-даа бо чаа арга-меге кылыр орулдажыышкын база-ла деткимче тыпшайн барган.

Ынчангаш азий чүрттарның болгаш Украин ССР-ниң төлээлери — чугаа болза Каттышкан Нациялар Организациязының кежигүнү болуп турар бичии чүрттүң салым-хуузунуң дугайында болуп турар-дыр, ооң ужурундан ук чүрттүң бот эргезинге болгаш чүрт девискээринче даштыкыдан халдаашкынны бо организация соксадыр хүлээгелиг деп доргу-биле шыңгыы медеглээн. Олар Кубаның хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалал чүве чугаалаан.

Политиктиг комитеттің хүндүскү хуралының төнчүзүнде залга олурганнар америк төлээлер столунда дүвүрээшкиннинг шуугаазынны эскерип каан. Америк төлээлериниң баштыны аңда аппарып берген улуг эвес саазынчыгашты номчаан соонда, ооң арны бажы хуулуп, чырыктары тырттыя-ла берген. Ол бүгүнү парлалга төлээлекчилериниң олурар чериндан тодаргайы-биле көөрүп болур турган. Ол бичии саазынчыгаш дээрге революстуг Кубага удур кашла хонуктар мурнунда үүлгедип эгелээн чепсектиг интервенцияның буурап дүшкенинин дугайында америк информация агентилели Юнайтед Пресс Интернейшилдің дыңнадыы дээрзи соонда билдинген.

Кубада болуушкуннар дугайында дыңнадыг кылырын АКШ-та хораан

ГАВАНА. (СЭТА). Кубада болуушкуннарның дугайында, эң ылаңгыя Кариб далайның база Атлант океанның мурнуу кезээнде америк далай шериг кезектериниң шимчээшкининиң дугайында кандыг-даа дыңнадыглар кылырын хоругдаар дугайын АКШ-тың камгалал министерствозу чарлаан деп Пренса Латина агентилел дыңнаткан.

Боттанмаан өнчүк-чөңгээ дугайы

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондентизи М. Сагателиниң дамчытканы болза: апрельдің 19-та ук чернің шагы-биле 10 шак 45 минута турда Ассошиэйтед Пресс агентилел «солуннар редакторларынга сагындырыг кылдыр» мындыг доңчу медеглел кылган: таптыг-ла бир шак болгаш, ССРЭ-ниң Вашингтонда элчин чериниң бажыңының чанынга куба улусту Совет Эвилелиниң деткип турарынга удурланыышкынны илередир чыскаал болур.

Вашингтоннуң солуннарының, радиозунуң болгаш телевидение станцияларының редакциялары ол «болуушкунну» чырыдары-биле боттарының корреспондентилерин ынаар чоруткан.

Аазаттынган шак-даа келген, ынчалза-даа 30 хире америк корреспондентилерниң четтикпейн манап турган чыскаалчылары-даа көзүдбес болган. Шаг-ла болганда, 12 шак 20 минута турда совет элчин черинден ырак эвеске бир аныяк кижи антисоветтиг 7 плакаттар үүктеп алган элецейнип олурары көстүп келген. Дүвү-далаш-биле олче маннажып четкен репортёрларга: мени Пожеф Похш дээр ийин деп ол чугаалаш, мен—«Венгрияның хосталгазы дээш демиселчи» кижи мен деп дыңнаткан.

— Чыскаалганнар чогум кайдал ынчаш? — деп, корреспондентилер айтырып туруп бергеннер.

Ам-даа дөрт эштерим келир ужурлуг чүве деп Похш харыылаан. «Хосталга дээш демиселчиниң» немей чугаалааны болза: «Оон өске кым-даа амдыызында маңаа келирин аазаваан». База бир шак эрткен, ынчалза-даа аазаашкын кылган чыскаалчылардан кым-даа келбейн барган. Оон сүртеп дүвүрөөн чыскаалчы чыылган репортёрларга тайылбыр берип, чугаалажып өгелээн. Оон-биле кады эрттип-дүжүп турган кижилер «хосталга дээш демиселчини» көргеш, бо дээрге «коммунистиг шивишкин-дир» деп буруудаткаш, ооң аксын ажып тайылбырлаар безин чай бербээннер.

«Америк улустуң килецин» көргүзер дээш реакционерлерниң кылган орулдажыышкыны шак ынчаар доозулган. Өнчүк-чөңгээ үүлгедир сорулгадыг ол чыскаалга киржир күзелдиг чаңгыс-даа америк кижи чок болганы ол-дур.

Интервенция буурап дүшкен

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Кубаже халдаашкын буурап дүшкен.

Бо болза Фидель Кастроның эрге-чагырганы алганының үезинден бээр ооң эң улуг тиилелгези болган» деп Юнайтед Пресс Интернейшл агентилел дыңнаткан.

Ында аппарып дүжүрүүнген үй-мээнчилерниң радиозу апрель 19-та, хүндүскүнүң 3 шак 30 минутада ыыттавайн барган, ынчангаш Майамиде эмигрант идегеттер: 5000 кижи санныг антикастрожу отряд чылча шаптырган боор деп билингеннер.

Аңдара аттырган

ГАВАНА, апрель 19. СЭТА-ның корреспондентизи Н. Чигирьниң дамчытканы болза: Кубаның кырынга америк ужудукчу башкарган самолётту аңдара аткан. Ол болза Кубага удур чепсектиг халдаашкынга АКШ-тың дортту-биле киржип турарын херечилеп турар деп Кубаның революстуг чазааның медеглелинде дыңнадып турар. Ол самолёт Сапата чартык ортулукта «Аустралия» дээр чигир заводунуң чоогунга хамааты чонну болгаш Кубаның революстуг армиязының чадаг шериг кезээн бомбалап тургаш, Кубаның чепсектиг күштеринге аңдара аттырган.

Кубага удур интервенцияга АКШ-тың дорт киржилгезиниң херечизи—аңдара аттырган самолёттан тывылган бүгү документилерни болгаш өлген ужудукчунуң дугайын Куба чазактың дыңнадыында тодаргайы-биле айыткан.

Ол аңдара аттырган самолёт дайзынның апрель 19-түн эртенинде Кубаның чепсектиг күштеринге аңдара аттырган 4 самолёттарның бирээзи болур. Чепсектиг интервенция эгелээнден бээр дайзынның 9 самолёттарын аңдара аткан. Сапата чартык ортулукта хөлезиленикчи шериглерни чылча шавары —үүгле каш шактың айтырыы болур деп куба чазактың дыңнадыында чугаалап турар.

Боолап өлүрген

ГАВАНА. СЭТА-ның корреспондентизи Н. Чигирьнин дыңнатканы:

Пинар-Дель-Рио можунуң революстуг шериг судунуң шиитканин өскүгаар апрель 19-түн эртенинде контрреволюстуг 9 идегеттерни, оларның иштинде 2 американнарны боолап өлүрген. Оларның 5-жи революстуг эрге-чагыргага удур хоралакчы үүлгедиишкиннер кылыр дээш чаштынып чедип келгеннер, ынчалза-даа оларны Кубаның айыыл чок чоруук органнары дораан-на тудуп алган. Оон өске контрреволюстуг 4 идегеттер болза Кубага үүлгедип чоруп турган контрреволюстуг дээрбечилерге боо-чепсек чедиреринорганизастап турган.

„ССРЭ-НИҢ 1960 ЧЫЛДА САННАРЫ"

Төп Статистика Эргелели чоокта чаа мындыг эгелиг номну парлап үндүрген. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга эрткен чылдың кол түннелдери билдиңгир-даа болза, дыка хөй чаа, солун үүлдерни ол чыындыдан номчукчулар көөр. Коммунистиг ниитилелдің тургузуушкунунга бистің Ада-чүртүвүстүң чедиишкиннерин тодаргай сан-түннер-биле ында көргүскен. Дыка хөй таварылгаларда ол саннарны капиталистиг чүрттарныбыбиле деңнеп көргүскени дыка солун.

Коммунизмниң тургузукчуларының — совет улустың дугайын ук чыындыда калбаа-биле көргүзүп турар. Совет Эвилелиниң чонунуң саны 1961 чылдың январь 1-де 216 миллион 151 муң кижи болган. Ол ышкаш чүрттүң төөгүзүнде бир-де дугаарында хоорайларның чүрттакчыларының саны көдээ черде чонунуң санындан элээн көвүдей берген (0,4 миллион кижи артык). Ол—чүрттүң социалистиг индустриализастаашкынының түннели-дир... А 1926 чылда ССРЭ-ниң көдээ чонунуң саны бүгү чүрттакчыларның 82 хуузу турган болгай.

Бистің хоорайларывыс дүргенибиле өзүп турар. 1959 чылда чүртка үш-ле хоорайлар — Москвага, Ленинградка, Киевке миллион ажыг чүрттакчылыг хоорайга санаттынып турган болза, ам оларның даңзызынга Баку биле Горький немешкен (оларның бирээзинге-ле 1961 чылдың январь 1-де бир миллиондан бичии-ле эвээш кижилер чүрттап турган). Эң чоокку чылдарда Новосибирскиге, Харьковка болгаш Ташкентиге база-ла бир миллион ажыг чүрттакчылар санаттынып турар апаар.

ССРЭ-де ышкаш ол хире хөй кижилер немештир төрүттүнүп турар база ол ышкаш кижилер эвээш өлүп турар ындыг чаңгыс-даа капиталистиг чүрт делегейде чок. 1960 чылда 10 муң чүрттакчы чонга онаштыр немештир төрүттүнген кижилер 249 болган (а АКШ-та—231). Үстүнде айыттынган саннар — совет кижилериниң амыдырал деңнелиниң канчаар-даа аажок бедээнинің чайынначак херечилели-дир.

Ол дугайын мындыг саннар база херечилеп турар. 1913 чылдыынга деңнээрге эрткен чылын чоннуң кижи бүрүзүнүң онаштыр национал орулга 17,38 хуу хөй болган, а ажылчыннарның боттуг ажыл төлевири—5,8 катап өскен болгаш тараачыннарның орулгазы—барык 7 катап көвүдээн.

Социалистиг экономика, эң ылаңгыя ооң кол оргазы — аар индустрия дыка дүрген хөгжүп турар. КПО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга совет төлээлериниң ажылынга тураскаатка Москваның ажылчы чоннарының митингизинге эрткен чылдың октябрь 20-де эш Н. С. Хрущевтүң чугаалаан сөстерин үстүнде сан-түннелдерге холбаштыр киирген.

Эш Н. С. Хрущевтүң чугаалааны болза:

«Бистің экономикавыстың дайын сөөлүндеги хөгжүлдезиниң планнарын ажылдап кылып тургаш, партия болза үлетпүр продукцияларын үш катап көвүдедир болгаш чылдыңна 60 миллион тонна канны болгаш 60 миллион тонна нефтини бүдүрерин чедип алыр деп сорулганы салганын билир силер. Айыттынган планнарны күүседир дизе 15 ийикпе азы оон-даа хөй чылдар херек деп турган болгай.

Ол сорулганы совет улус чогум канчаар күүсеткенил? 15 чылдар эрткен — ынчаарга үлетпүр продукцияларын бүдүрери бистің чүртүвүска үш катап эвес, а алды катап көвүдээн. Ам Совет Эвилели чыл санында-ла 65 миллион тонна канны бүдүрүп, 145 миллион тонна ажыг нефтини тып турар апарган».

Ынчаарга чыындыда оон-даа артык тодаргайлаттынган саннарны киргилээн. 1960 чылда канны 65,3 миллион тоннаны, а нефтини — 147,9 миллион тоннаны бүдүрген болуп турар.

Дайын сөөлүнде чылдарның дургузунда совет болгаш америк үлетпүрнүң хөгжүлдезиниң дугайында сан-түннер кончуг солун. 16 чылдарның дургузунда (1945—1960 чылдарда) ССРЭ-ге үлетпүр продукцияларының чылда ортумак немежишкини 10,6 хуу, а АКШ-ка—чүгле 1,8 хуу, азы барык 6 катап эвээш болган. Совет Эвилели АКШ-ты үлетпүр продукцияларының өзүлдезиниң чүгле чылда ортумак темпизиниң талазы-биле эвес, харындаа индустриалдыг продукцияларның эң чугула хевирлерин (электри энергиязын бүдүреринден болгаш газ тывыжындан аңгыда) эң-не хөй болдурарының талазы-биле база четкеш, эрткен.

1954—1960 чылдарның дургузунда шой эзилдириишкининиң чылда ортумак өзүлдези: ССРЭ-ге—2,8 миллион тонна, а АКШ-ка—казыыр 1,1 миллион тонна (тодаргайлаарга ол чүртка бо чылдар дургузунда шой бүдүрери көвүдээн эвес, а эвээжээн).

Бо талазы-биле мөөн адаанга көргүзерге мындыг:

	ССРЭ-де өзүлде	АКШ-ка өзүлде азы кудулаашкын
Кан эзилдириишкини	3,9 мил. тонн	1,6 мил. тонн кудулаан
Нефть тывыжы	13,6 мил. тонн	4,1 мил. тонна өскен.
Цемент бүдүрери	4,2 мил. тонн	1,2 мил. тонна өскен.
Хөвең-саазын пөстер	161 мил, кв, метр	121,7 мил. кв. кызырылган.
Дүк кылыглыг пөстер	19,1 мил. метр	5,1 мил. метр кызырылган.
Хөм идиктер	25,5 мил. эш	10,4 мил. эш
Хоюг чигир	418 муң тонн	75,6 муң тонна

1913 чыл-биле деңнээрге 1960 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны 5,4 катап хөй турган, а бүгү үлетпүрүнүң ниити продукциялары революция мурнунуң деннелин 45 катап ашкан, ооң-биле кады машина тудуушкунунуң продукциязы—300-тен хөй катап өскен.

Көдээ ажыл-агыйда чоннуң ниити саны ол-ла үениң дургузунда ийи катап кызырылган-даа болза, экономиканың бо адырының ниити продукциязы 2,2 катап көвүдээн.

Социалистиг экономиканың, хамыктың мурнунда аар индустрияның чайгылыш чок өзүлдези, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези болза чүрталга тудуунга, улустың хереглээр бараанларын бүдүрериге, социал-культура хемчеглеринге хөренгилерни болгаш материалдыг курлавырларны улам хөй хемчээлдиниң мөөн адаанда сан-түннелдер көргүзүп турар. Эрткен чылын чонга күрүне болгаш кооперация садыгларын дамчыштыр саткан бүгү бараннар дайын мурнунуң 1940 чылдаазындан 3,26 катап хөй болган, оларныи-биле кады аъш-чем бараннары 2,64 катап хөй.

Дайын мурнунуң үези-биле деңнээрге чонга үүл-бүрү төлевирлерге болгаш дузаламчыларга бээр хөй-ниитининг күрүне фондузу барык 9 катап көвүдээн болгаш чаа акша-биле 24,5 миллиард рубль болган. Доңчузу-биле чугаалааргa, бир чылдың дургузунда чоннуң кижи санынга онаштыр ортумаа-биле 113 чаа рубль акшаны бо хемчеглерге чарыгдаан.

Культура революциязының боттанганының түннелинде чүрттүң кандыг-даа түннелдери өзүлүг магадаашкынны болдуруп турар. Ол дугайында каш-ла саннар бо-дур. Чоннуң 1000 санныг кижизиниң иштинден 433 кижи дээди болгаш ортумак (чеди чыл школазын доосканнарны кады санаарга) эртемниг болган. Улус ажыл-агыйында киржип турар үүле дипломнуг инженерлер бисте 1 миллион 80 муң кижи болуп турар (АКШ-таазындан 2 катап хөй), ынчаарга революция мурнунда турган эртем ажылдакчыларындан 35 катап хөй—354,2 муң кижилер бар. Чоннуң 10 муң кижилеринге онаштыр 111 студентилер санаттынып турар. Ол болза Франция ышкаш ындыг чүртта студентилерден барык үш катап, ГФР-ден 3 чартыктан хөй катап ажып турары ол-дур.

Чеди чыл планы алдарлыы-биле ажыр күүсеттинип турар болгаш совет улус партияның удуртулгазы-биле коммунизмче шалыпкыны-биле базып олурар дээрзин ТСЭ-ниң статистикалыг чыындызында көргүскен сеннар тодаргайы-биле херечилеп турар-дыр.

И. АРТЕМОВ,
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

Кызылда пединституттуң коллективинге күш-культура болгаш спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдаалар бо-ла эгелээн тургулаар. Хөл-шыдыраа талазы-биле мастериң кандидады область чемпиону Н. Шишигин-биле чоокта чаа ужуражылга солун болган.

Ол кежээ бир угда 14 хөлге оюн болган. Аңаа Н. Шишигин 10,5 санныг болган, Монгуш, Сотпа, Огородников оларга уттурган, А. Баир-биле хаямнашкан.

Чурукта: Н. Шишигин-биле студентилериниң бир угда ойнаашкыны.

Фото **В. Уколовтуу.**

Софияга универсиада болур

МОСКВА, (СЭТА). Августуң төнчүзүнде София хоорайга эгелээр бүгү делегейниң студентилериниң оюну (Универсиада) бо чылдың эң улуг спорттуг маргылдааларының бирээзи

Универсиаданың хөй программазында спорттуң он хевирлери: чиик атлетика, гимнастика, сугга эштири, трамплиндеп сугже халыыры, фектование, баскетбол, хол бөмбүү, теннис болгаш өске-даа хевирлер кирип турар. 1957, 1959 чылдарда . Франциягa болгаш Италияга болган студентилер оюннарынга гимнастика болгаш хол бөмбүүнүң база баскетболдуң маргылдаазы чок турган.

Баштайгы медээлерден алгаш көөрге, София делегейниң 50 хире чүрттарының —Европаның бүгү чүрттарының, АКШ-тың, Бразилияның, Аргентинаның, Мурнуу Африканың, Тунистиң, Марокконуң, КАР-ның, Японияның, Индонезияның, Индияның болгаш өске-даа чүрттарның студентилери кээрлер.

Софияның спорттуг шөлдеринге В. Брумель, Л. Берутти, Я. Сидло, Б. Яшевская болгаш өске-даа көскү спорттуларның келири чадавас.

Болгарияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Антон Югов баштаан Универсиаданың Организастыг комитеди дыка улуг белеткел ажылдарын чорудуп турар.

Универсиаданың киржикчилерин Софияның каас чурумалдыг районнарының бирээзинде чаа тутукан студентилер хоорайжыгажынга туруузар. Студентилер эптиг тутунган өрээлдерге чүрттаар, а шенелделерни база-ла дыка эки кылган спорттуг херекселлерге эрттирер.

Универсиаданың маргылдаалары болгар нарыысылалдың эң улуг стадионнарынга болгаш спорттуг базаларынга: 50 муң кижи олурар олуттуг Василий Левский аттыг стадионга, «Червено знамя», «Спартак» деп стадионнага, эки дериттинген «Диана» деп суг биазызынга эртер. Студентилер хоорайжыгажының чанында теннис шөлдөрин, баскетбол, фектование, гимнастика болур кыры дээвиирлиг залдарны база тудуп турар.

Универсиада эртер хүннерде концерттер, аныяктар балдары, экскурсиялар база болур. Болгар өңнүктер чүгле спорттуларның эвес, харын студент турисчилериниң келирин манап тураралар.

Хөй чүрттарның студентилериниң спорттуг организациялары Софияже баар студент спорттуларны шилип ап эгелей берген. ССРЭ-ниң «Буревестник» ниитилели дээрелерни база-ла шилип ап эгелээн.

Санныг хонуктар арткан

Делегейниң 14-кү чадаг терге маргылдаазының эгелээринге чедир санныг хонуктар арткан. Май 2-де Варшавадан ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, Польшаның, Чехословакияның, Венгрияның, Румынияның, Болгарияның, Англияның, Францияның болгаш өске-даа чүрттарның 20 хире национал командалары ыраккы орукче үүнүптерлер. Маргылдааның киржикчилери үш чүрттарның — Польшаның, Чехословакияның, ГДР-ниң девискээринде 2369 км узун орукту эртерлер.

Варшавадан үнер чадаг тергечилер мурнундагызы ышкаш мурнуу чүкче эвес, Гданьск болгаш Шецин тавартыр соңгу чүкче углаптар. Олар Польшаның девискээринге 832 км орукту эртер, ол оруктар оргу черде болганынан берге эвес. Чүгле Ольштын—Гданьск аразы (193 км) элээн берге. Чадаг тергечилер дыка хөй хөлдериниң болгаш хөлчүгештериниң аразы-биле тыйланнадып эртер. Ынчангаш ол участокту «муң эәтпектер» деп ’адаан.

Чехословакияның болгаш ГДР-ниң девискээри-биле эртер орук мурнундагызы хевээр.

Даштыкы телеграф агентилелдериниң дыңнадып турарын өзүгаар алырга, маргылдаага киржир чүрттарның командаларының белеткелдери мурнундагы чылдарныыдан эки болуп турар.

Чехословакияның командазы болдуңуң шенелдезин ГДР-ге эртирген болгаш ГДР-ниң чадаг-тергечилери-биле кады 186 км черге хыналда маргылдаага киришкен. Аңаа немец кайгамчык спорттуу, делегей чемпиону Густав Адольф Шур тиилээн. Шур дистанцияны 4 шак 00 мин. 46,7 секундада эрткен. Чехословак командадан В. Пецин эки түннелдиг болган. Ол, делегей чемпиону Б. Экштейнни (ГДР) эрткен.

ССРЭ-ниң чыыды командазының киржикчилери база тулган дээн кижилер. Бистің командавысты «алдын чадаг тергечи», олимпий оюнларының чемпиону В. Капитонов баштаан. Чоокта чаа В. Капитонов чадаг тергеден ушкаш, кезек үеде шенелдеге киришээн, ынчалза-даа маргылдаага чедир ооң байдалы эжижий бээр.

Спорттуң алдарлыг мастери Капитоновтан аңгыда бистің командавыста спорт мастерлери Станислав Москвин (Ленинград, «Буревестник»), Анатолий Черепович (ЦСКА), Юрий Мелехов, Алексей Петров (кайызы-даа Ленинград, СКА), Гайнан Сайдхужин (Челябинск, «Труд») олар бар.

Совет спорттулар мөөн мурнунда бо маргылдаага үш удаа тиилекчи болганнар.

Редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар **Д. О. БЕГЗИ.**

Тускай таблица

Ойнаашкынныг салыышкынның 37-ги тиражы 1961 чылдың апрель 9-та Барыын-Хемчик районнуң Ак-Довурак ажылчын суурунга болган.

Тыва автономнуг областың бүгү ажаалга кассаларында ойнаашкынныг салыышкыннар талазы-биле счёттарның дараазында номерлеринге ойнаашкыннар таварышкан:

Счёттарның номерлери	Салыышкынның ортумак түүнүнге ойнаашкын хемчээли хуу-биле	Счёттарның номерлери	Салыышкынның ортумак түүнүнге ойнаашкын хемчээли хуу-биле
15	25	537	100
73	25	571	50
91	25	631	25
138	25	659	25
176	25	698	25
221	25	720	25
270	25	772	25
295	100	825	25
343	50	875	200
360	25	893	25
433	25	959	25
473	25	960	25
519	25		

1000 ажыг санныг счёттарлыг ажаалга кассаларында дараазында муң счёттарның баштайгы мундаагызы ышкаш ол-ла номерлери ойнаашкынга таварышкан, тодаргайлаарга, 1015, 1073, 2015, 2073 счёттар.

Тираж комиссиязының даргазы **ОЧУР-ООЛ.**
Комиссияның харыысалгалыг секретары **ЗАЙЦЕВ.**

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт киллистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал киллистериниң 37-13, иштики информация киллизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00312. Чагыг № 807. Культура эргелелиниң типографиязы